

FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN FÖR ÖVERUM

ANTAGEN AV KOMMUNFULLMÄKTIGE 2016-06-20
LAGAKRAFTVUNNEN 2016-07-22

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning.....	4
Bakgrund.....	4
Syfte.....	4
Geografisk avgränsning	5
Befolkning.....	5
Utblickar, landskaps-bild och stadsbild.....	6
Vision 2025.....	6
Andra styrdokument som berör FÖP:en.....	7
Mål för FÖP Överum	8
Planprocessen.....	8
Utvecklingsområden	9
Bostäder.....	9
Verksamheter.....	14
Allmänna intressen och riksintressen	16
Offentlig service.....	16
Centrumutformning	21
Planberedskap.....	22
Kulturmiljö.....	23
Areella näringar	34
Naturmiljö.....	34
Fritid, rekreation, turism och kulturliv	36
Grön- och blåstruktur	38
Vattenmiljö.....	40
Anpassningar till ett förändrat klimat	41
Dagvatten	43
VA	44
Trafik och kommunikationer.....	16
Miljöskydd och säkerhet.....	45
Miljökvalitetsnormerna (MKN).....	45
Radon.....	47
Energi.....	47
Avfall.....	48
Markföroreningar.....	48
Farligt gods och tung trafik	49
Buller.....	49
Djurhållning.....	50
Räddningstjänsten.....	50
Säkerhet, brand- och explosionsrisk	51
Medverkande	51

Inledning

Bakgrund

ÖP 2025 vann laga kraft den 7 november 2014 och består av Huvuddokumentet och 5 tematiska tillägg som är kommuntäckande delar av översiktsplanen. Fördjupade tätortsstudier för Västerviks kommun är en del av översiktsplanen och har rekommendationer för tätorterna i kommunen, bland annat för Överum. Det dokumentet är beslutat 1990 och reviderat 1992. Det finns behov av att göra ett nytt styrdokument som är bredare, mer djupgående och bättre möter upp mot behoven i dagens samhälle och som följer riktlinjerna i de kommuntäckande delarna i översiktsplanen. FÖP Överum kommer att ersätta de delar som berör Överum i dokumentet Fördjupade tätortsstudier för Västerviks kommun.

Initiativet till att göra en fördjupning av översiktsplanen för Överum togs i samband med att fönsterfabriken i Överum lades ner och många arbetstillfällen gick förlorade. Men liksom andra liknande orter minskar Överums befolkning, vilket bland annat lett till att lokaler i centrum står tomma, att flera flerfamiljshus också blivit tomma och en del hus har rivits.

Överum har ett strategiskt läge med tillgång till flera arbetsmarknadsregioner och närhet till stora arbetsgivare. Tjustbanan och väg 35 löper genom samhället vilket ger dagspendlingsmöjligheter till orter som Gamleby, Västervik, Åtvidaberg och Linköping. Överum ligger dessutom naturnära med goda möjligheter till rekreation och friluftaktiviteter.

Parallellt med FÖP-arbetet har en förbättringsvandring 2013 med efterföljande utvecklingsdialoger och utvecklingsarbete genomförts i Överum. Under förbättringsvandringen har medborgare kunnat meddela synpunkter som kan göra den offentliga miljön mer trivsam. I Överum har dessa synpunkter till allra största del varit av sådan karaktär och detaljeringsgrad att det inte har varit FÖP-frågor, utan kunnat lösas på annat håll. På så sätt har man kunnat fånga upp sådana icke-FÖP-frågor, men som ändå är väl så viktiga för ett samhälle. Förbättringsvandringen och FÖP:en i Överum kan ses som komplement till varandra.

Syfte

Syftet med nu aktuell fördjupning av översiktsplanen är att redogöra för huvuddragen i den långsiktiga utvecklingen av Överum. Fördjupningen ska utgöra en handlingsplan för hur den framtida mark- och vattenanvändningen ska utvecklas samt utgöra underlag för det fortsatta detaljplanarbetet och bygglov-givningen, eller andra utredningar.

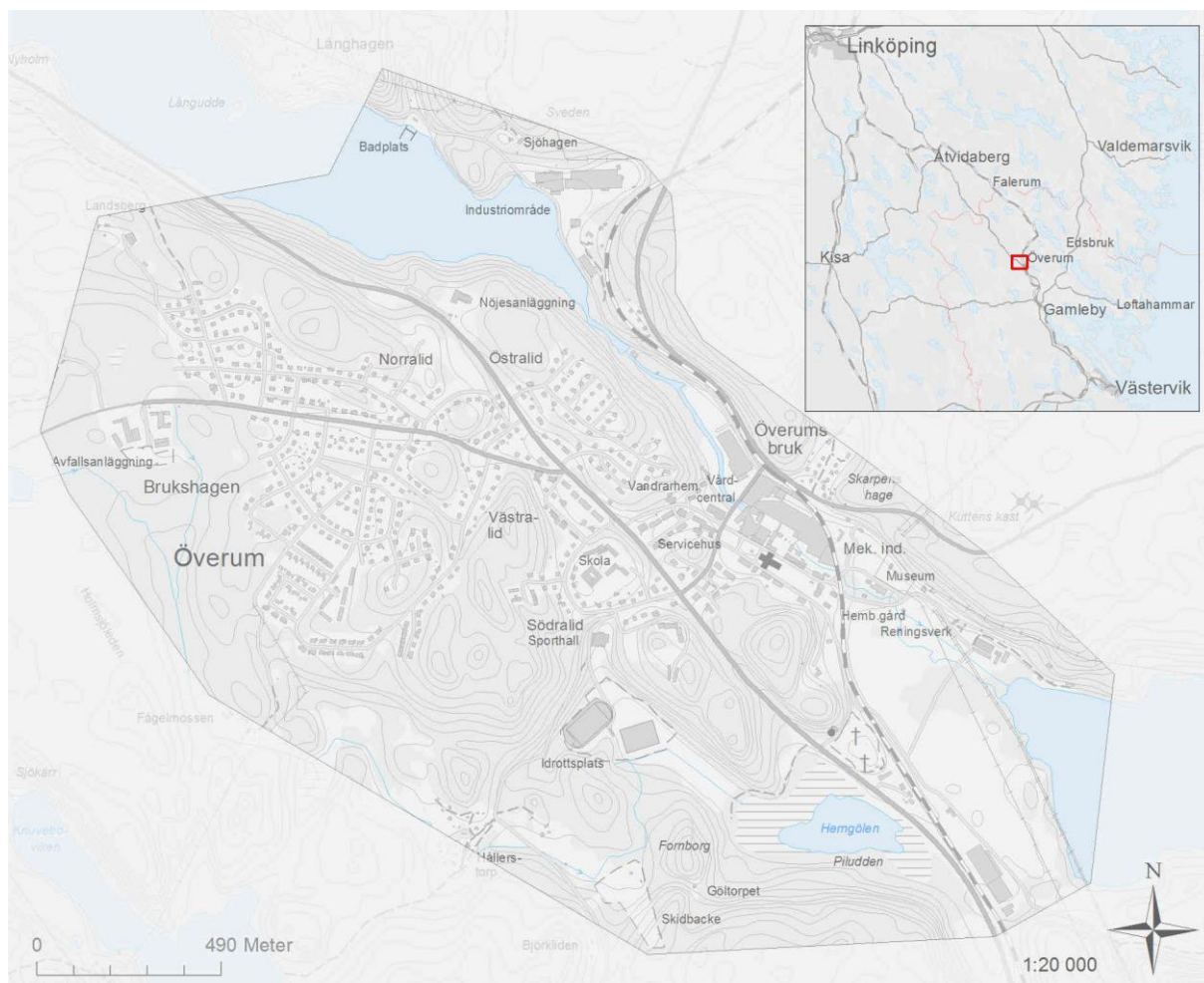
Planen beskriver och formulerar rekommendationer för hur bland annat mark, kulturmiljö, naturmiljö, grönstruktur, bebyggelse, service, kommunikationer, teknisk försörjning samt säkerhet och risker ska kunna hanteras, bevaras, användas eller utvecklas.

Fördjupningen är inte juridiskt bindande, men väger tyngre än andra beslutsunderlag i och med att det är en del av översiktsplanen och följt förankringsprocessen som är lagstadgad enligt plan- och bygglagen. Fördjupningen syftar till att visa vilken utveckling kommunen vill se i området.

FÖP:en behandlar tidsperspektivet 10 – 15 år framåt i tiden, men kan även ge vägledning ännu längre framåt i tiden.

Geografisk avgränsning

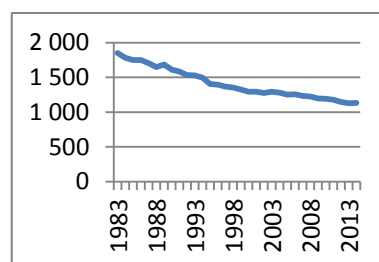
Till Linköping är det 7 mil, till Åtvidaberg drygt 3 mil och till Västervik ca 4 mil. Till närmaste tätorten Gamleby är det 1,4 mil.

Figur 2. Geografisk avgränsning för FÖP-området. Naturligtvis är det saker som finns utanför den geografiska avgränsningen som berör FÖP-området också, varför gränsen inte ska ses som en knivskarp linje. Arbetsmarknad och arbetspendling är sådana parametrar, exempelvis. Liksom friluftsliv, service, nöjen, etcetera. I infällningskartan syns Överums geografiska läge i kommunen och regionen.

Befolkning

I Överum uppgick befolkningen till 1235 invånare den 31 december 2014. Som många andra liknande orter så lider Överum av en minskande befolkningstrend. Från 1983 till 2014 så har befolkningen minskat med 716 personer, vilket är en förändring med 38,7 %. Under 2014 ökade befolkningen dock med 5 personer.

Diagrammet visar befolkningsutvecklingen i Överum från 1983 till 2014.

Befolkningen fördelat på ålderskategorier 2010-12-31

Ålderskategori	0-19 år	20-64 år	65+	Totalt
Kvinnor	115	281	189	585
Män	143	303	172	618
Totalt	258	584	361	1203

Arbetspendling 2010

Pendlingsrelation	Antal
Förvärvsarbetande med bostad i området	484
Bor och arbetar i området	193
Pendlar ut från området	290
Pendlar in till området	193
Uppgift saknas	1

Uppgift saknas om var personerna arbetar som ingår i gruppen "Förvärvsarbetande med bostad i området". Detta gör att alla pendlingsuppgifter måste tas med en nypa salt, liksom uppgiften om att man bor och arbetar i området.

Utblickar, landskapsbild och stadsbild

Bruket som grundades år 1655 har haft betydande påverkan på hur samhället växt fram. Överums samhälle ligger på den sydvästra sidan av en dalgång som går från sjön Såduggen i nordväst via Överumsån till sjön Ryven i sydost. Nivåskillnaderna från Överumsån som flödar från Såduggen ner till Ryven är 21 meter och Överumsfallen har tidigare använts av bruket som vattenkraft. Mycket av bebyggelsen och särskilt egna-hemsbebyggelsen följer den kuperade terrängen och bitvis är gatorna branta och slingrande.

På lägre nivå mellan kullarna är det svårare att uppfatta Överums kuperade landskap och orten kan av betraktaren uppfattas som mindre. Det är först uppe på kullarna som man får en uppfattning av samhällets storlek. Utanför bebyggelsen och på de lämnade natursläppen i samhället mellan bebyggelsen består marken mestadels av skog. Stora delar av marken är bergig. I de södra delarna mot sjön Ryven, nedanför hembygdmuseet och bruksmiljön, finns däremot betesmarker. Ett mycket tydligt karaktärsdrag för Överum är inslaget av små allmänna platser med vårdade parkmiljöer insprängt i de olika kvarteren. Det är en stor andel berg i dagen i samhället. Jordarter i övrigt är finsediment/lera och kärr i låglänta delar och morän i högre liggande områden.

Vision 2025

I Vision 2025 presenteras fem visionsmeningar för en hållbar utveckling för Västerviks kommun. Visionen är framtagen i dialog med medborgare och förtroendevalda.

Översiktsplaneringen ger en möjlighet att göra ett antal strategiska vägval för att komma närmare Vision 2025. Nedan följer de fem visionsmeningarna med fördjupningar.

Västervik växer med stolthet och äkthet och har utvecklats till en hållbar kommun

"Att ha en historia är lika viktigt som att ha en framtid. Att förändra ett samhälle utan att göra avkall på äkthet och hållbarhet är en självklarhet. I Västervik värnar vi om att få en hållbar tillväxt som vi hanterar professionellt och med känsla. Vi vill bli fler. Att bli fler är viktigare ju längre bort från storstadsregionerna man finns. Det krävs insatser i infrastruktur och samhällsbyggnad för att attrahera inflyttare. Vi tar klimatförändringarna på stort allvar. Arbete med att analysera konsekvenserna och hållbarheten i våra projekt visar positiva resultat i samhället, naturen och i våra vattenmiljöer."

Vi har jobb, känner oss friska och är trygga

"Vi har hög sysselsättning i kommunen. Antalet människor som arbetar ligger över riksgenomsnittet. Det gäller framför allt våra ungdomar. Vi har stor tillgång till utbildningar för alla åldrar. De är anpassade till människors personliga utveckling samt de behov som finns inom den offentliga sektorn och näringslivet. Det är tryggt att växa upp i Västervik. Vi har

hälsosamma levnadsvanor samt sunda, säkra och tillgängliga livsmiljöer där möjligheterna till fysisk aktivitet är stora. Förutsättningar att känna välbefinnande och att leva det goda livet här är de allra bästa. Vår skola och vår omsorg tillhör landets bästa. Demokrati och delaktighet är viktiga nyckelord för allas rätt till påverkan. Kommuninvånarna känner stolthet över utvecklingen och de har stora möjligheter att påverka politiska beslut.”

Vi bor bra, har korta restider och en rik och varierad fritid

”Ett bra boende betyder olika saker för olika människor. För en del handlar det om sjönära läge och för andra om att det finns tillgång till hiss och service. Alla kan hitta sitt drömboende i kommunen. Det finns ett stort utbud av olika boendeformer med trygga bostadsmiljöer och hög servicegrad, både på landsbygden och i staden. Det kommersiella utbudet är stort och varierat, både i stadens centrum och i våra övriga handelsområden i kommunen. Staden Västervik har kvar sin småstadscharm, har utvecklats och har en berikad, sevärd stadskärna. Västervik är en del i en stor region. Det finns goda möjligheter att nå arbete och studier på andra orter genom dagspendling. Kollektivtrafiken är väl utbyggd inom kommunen, i regionen och även skärgården. Vi har öppet för turister hela året med moderna anläggningar och populära evenemang. Kulturen, föreningslivet och idrotten är viktig för kommunens invånare med också för våra besökare. Musiklivet har en lång tradition och mer än hälften av ungdomarna i kommunen har regelbundna musikaktiviteter. Våra fritids- och idrottsanläggningar är moderna och kan användas av alla.”

Vår skärgård och våra naturområden är öppna för alla

”Tjust skärgård med över 5 000 öar är Västerviks största tillgång. Vi bevarar, men använder också våra naturmiljöer, på ett klokt och hållbart sätt. Naturen är speciell och ger en tydlig bild av kontrasterna i vår kommun. Inlandet är typiskt småländskt med skogar, ängar och sjöar medan kustlandet har sina lummiga öar, klippor och skär. Västerviks är en etablerad året-runt-destination och ett naturligt val för människor som söker upplevelse och välbefinnande. Kommunens rika natur- och kulturhistoria är tillgänglig och uppskattas av våra kommuninvånare och besökare. Kommunikationerna och servicen är väl utvecklade utan att göra avkall på den orörda naturen och den genuina skärgårdsmiljön. Den marina näringen och hantverkstraditionen har i århundraden varit stark och det märks i såväl skärgården som på fastlandet.”

Det är enkelt, roligt och lönsamt att driva företag i Västervik

”Näringslivet i Västervik får god service för att starta, driva och utveckla sina företag. Näringslivsklimatet är ett av landets bästa och företagarna bildar olika nätverk och kluster för att skapa ytterligare tillväxt. Bra kommunikationer gör det möjligt för fler företag att etablera sig i kommunen. Vi har rätt utbildningsutbud och kompetens för näringslivets behov och har klarat av generationsväxlingarna i företagen på ett klokt och hållbart sätt. Kommunen har etablerat en samlingspunkt för näringslivet och för andra aktörer på arbetsmarknaden. Samverkan, kompetensutveckling och nytänkande genomsyrar näringslivsutvecklingen vilket leder till regional utveckling, företagande och arbete.”

Andra styrdokument som berör FÖP:en

FÖP Överum är en del av Västerviks kommuns Översiktsplan. De ställningstaganden som kommunen gjort i de kommuntäckande delarna gäller även för FÖP Överum. De senast lagakraftvunna delarna av Översiktsplanen är ÖP 2025 bestående av Huvuddokumentet, Strategi för klimatanpassning, VA-översikt/VA-policy, Trafikstrategi, Bebyggelse på landsbygd och Vindbruksplan. När ÖP 2025 gjordes fanns uppdraget att arbeta fram ett antal FÖP:ar, däribland FÖP Överum. I de kommuntäckande delarna görs en del utpekanden av utvecklingsområden på karta, men då är det inom ett visst tema, som exempelvis LIS-områden. I de allra flesta fallen är ställningstagandena dock medvetet utarbetade på en strategisk, övergripande, kommuntäckande nivå och pekar mer ut viljeinriktningen som ska gälla för hela kommunen, snarare än att göra nedslag i kartan och peka ut utvecklingsområden för vissa geografiskt avgränsade områden. Det lämnas således plats för FÖP:arna att kunna gå ner mer på kartan och blir mer konkreta och ha en högre detaljnivå. De kommuntäckande delarna och FÖP:arna berör olika detaljnivåer och kompletterar således varandra. Snarare kan FÖP:arna ta ett steg närmre mot att förverkliga de ställningstaganden som slagits fast i de kommuntäckande delarna av översiktsplanen.

Det finns även en rad andra styrdokument som gäller för FÖP Överum. Exempel på sådana dokument är kommunens Energi- och klimatstrategi, Renhållningsordning – Avfallsplan, Lokala föreskrifter för avfalls-

hantering och Dagvattenpolicy. Men även utomkommunala regionala, eller nationella mål, planer och program.

Mål för FÖP Överum

FÖP Överum följer Vision 2025 och de mål som är uppsatta i ÖP 2025. För FÖP Överum är några specifika mål utarbetade.

- Överum ska vara en attraktiv ort att bo och arbeta på samt vara centrum för den omkringliggande landsbygden.
- Överum ska vara en attraktiv pendlingsort där man lätt kan ta sig till arbete, studier och fritidsaktiviteter, både på orten och på annan ort.
- För att främja en hållbar och aktiv livsstil och uppmuntra till planerade och spontana möten ska det vara säkert och tryggt för fotgängare och cyklister att ta sig fram i Överum.
- I Överum ska det finnas en stor variation av både grönområden och vattennära miljöer som ska vara lättillgängliga, ha höga värden för naturvård, rekreation och kulturmiljö.
- Kulturmiljön i Överum ska där det är möjligt ses som en resurs att användas, utvecklas och bevaras.

Planprocessen

Planprocessen för översiktsplaner är en demokratisk process som följer plan- och bygglagen. Vid två tillfällen, samråd och utställning så går planen ut på remiss. Synpunkter tas då emot från kommunen internt, andra myndigheter, föreningar och medborgare. Redan under vårvintern 2010 så träffade representanter från kommunen allmänheten i Överum för att diskutera planeringsfrågor. Minnesanteckningarna från det mötet har varit en källa att ösa ur i arbetet med FÖP Överum.

Mellan den 30 april 2015 till 18 juni 2015 var FÖP Överum på samråd, enligt plan- och bygglagen. Under samrådstiden hade medborgare, föreningar, andra myndigheter och kommunen internt kunnat lämna synpunkter på förslaget. Den 2 juni hölls ett allmänt samrådsmöte i Överum i syfte att både informera och ha en dialog med allmänheten om FÖP Överum. Syftet med samråd är att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och att ge möjlighet till insyn och påverkan. De synpunkter som kom in under samrådstiden sammanställdes i en samrådsredogörelse där kommunen redovisade för hur de inkomna synpunkterna behandlats. Samrådsredogörelsen följde med det omarbetade förslaget av FÖP Överum när det var på utställning, enligt plan- och bygglagen som varade mellan den 6 november 2015 till den 6 januari 2016. Den 8 december 2015 hölls ett allmänt utställningsmöte i Överum. Under utställningen gavs en ny möjlighet att lämna synpunkter. Dessa synpunkter sammanställdes i ett utställningsutlåtande tillsammans med kommunens kommentarer på hur de behandlats. Länsstyrelsens synpunkter finns även separat i det som kallas granskningsyttrande och redovisas tillsammans med FÖP Överum som nu vunnit laga kraft. Efter utställningstiden har kommunen haft ett platsbesök på Brukstorget tillsammans med Länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar läns museum och en dialog inleddes. Bakgrunden var förslaget att tre av arbetarbostäderna (Staten, Övre och Nedre Knäppet) utmed Vallongatan vid Brukstorget rivs. Läns museet skrev sedan ett underlag till kommunens ställningstagande angående vilken påverkan på kulturmiljön som en rivning av de tre husen skulle medföra samt för att förtydliga möjliga åtgärder som kan mildra skadan vid en eventuell rivning. Kommunen har med det underlaget ändrat i FÖP:en. Länsstyrelsen inkom då med ett tillägg till granskningsyttrande, som föranlett ytterligare ändringar.

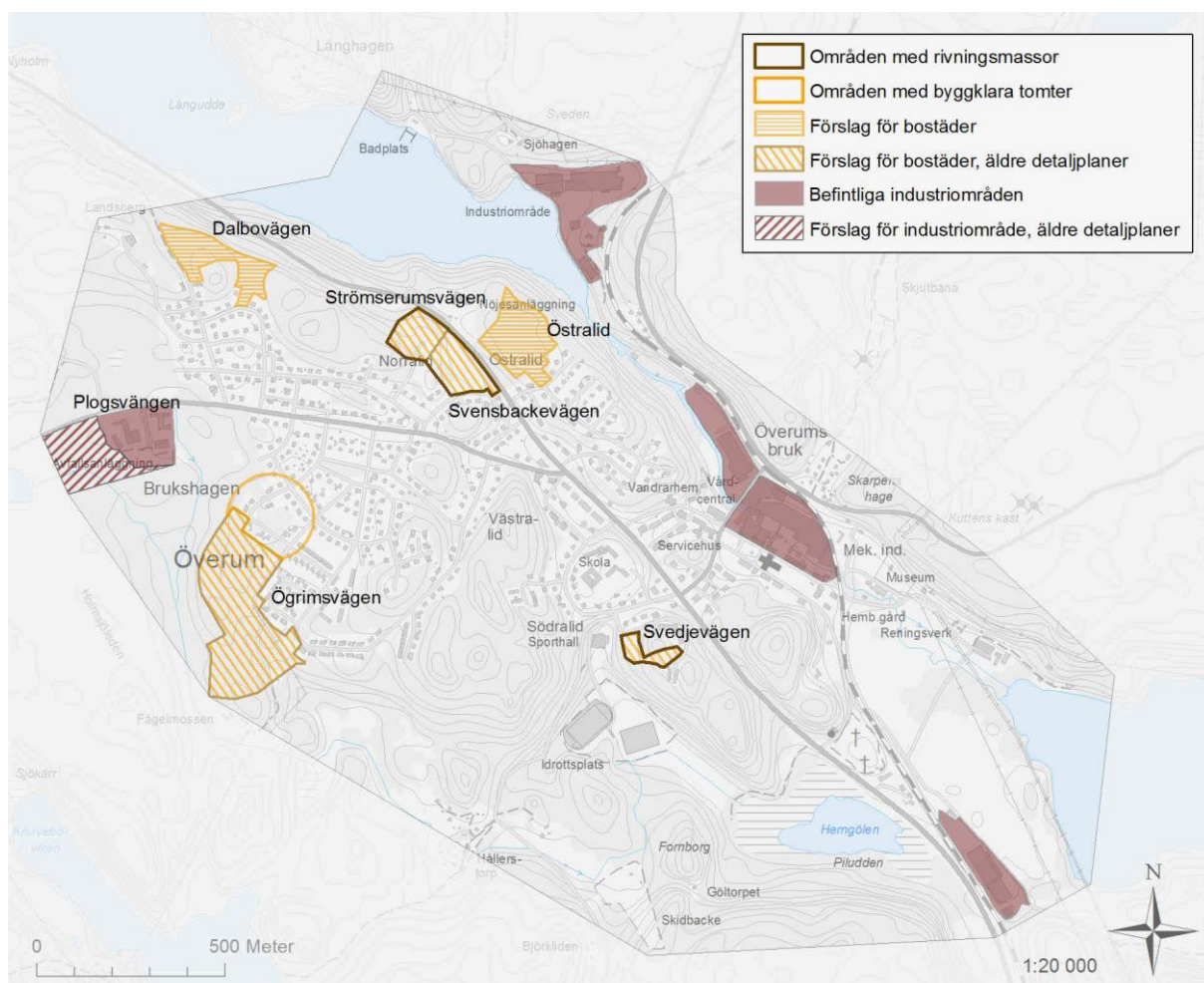
PLANPROCESSEN

Utvecklingsområden

Idag finns inte någon större efterfrågan på vare sig nya bostäder, eller verksamheter. Det finns många lokaler som står tomma i Överum där alternativ användning skulle kunna möjliggöras.

Till varje föreslaget utvecklingsområde nedan finns en miljöbedömning, se Bilaga 2. I bilagan beskrivs också närmre vilka utredningar som kan behövas innan en exploatering. Vissa av de utpekade områdena är redan detaljplanelagda. Ofta är de till åren komna. Om exploatering skulle bli aktuell i redan detaljplanelagda områden så ska bedömning göras om befintlig detaljplan kan användas, eller ska upphävas och ersättas med ny planläggning för att bättre kunna matcha dagens behov och förväntningar.

Figur 3. Idag finns inte något större tryck på vare sig nya bostäder, eller industrier. Kartan visar möjliga alternativ till utvecklingsområden ifall det i framtiden skulle uppstå något behov.

Bostäder

Med ett hållbart samhälle förknippas ofta en tätare bebyggelsestruktur med korta avstånd till service och kollektivtrafik.

Förutsättningar

Överum är redan idag relativt tätt bebyggt, då man utnyttjat de plana ytorna som är möjliga att bebygga och lämnat de mer kuperade delar som naturliga grönområden.

Planerade, ej exploaterade tomter

I dagsläget finns det 43 detaljplanlagda, ej exploaterade tomter i Överum. Dessa är villatomter och finns i ett område som nedan benämns Ögrimsvägen.

Byggklara tomter

I Överum finns åtta villatomter mitt bland befintliga villakvarter som aldrig blivit exploaterade när villaområdet byggdes ut. Tomterna är mellan 700 – 1200 m² stora och är klara att bebygga. Efterfrågan har varit svag de senaste åren och de färdigbyggda hus som säljs i Överum går åt till ett bra pris. Kommunen har således god beredskap med byggklara småhustomter i Överum. Exakt vilka tomterna är syns på Västerviks kommuns hemsida: www.vastervik.se.

Även vad gäller mark för flerbostadshus finns god beredskap. Den byggklara mark som finns för detta ändamål kan behöva en ändrad detaljplan för att passa nya bostäder, se under rubrikerna Svensbackevägen, Strömserumsvägen samt Svedjevägen nedan.

Förslag/rekommendationer

- Nya bostäder ska i första hand tillkomma i de utpekade utvecklingsområdena. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Ögrimsvägen

Förutsättningar

Ett område för enbostadshus som inte byggts ut fullt enligt planen är området vid Brukshagen. Där finns det möjlighet att stycka av nya tomter och uppföra friliggande villor som är sammankopplade med övrig bebyggelse.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1,5 km
Skola/förskola	1,5 km
Telestation för fiberanslutning	800 meter
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	1,8 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	700 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Finns en detaljplan från 1975 som medger ytterligare 45 tomter, varav 38 villor och 8 radhus. Mellan husen är marken prickad (får inte bebyggas) respektive allmän plats: gata, gatuplantering park.
Ändrad markanvändning	Skogsmark omvandlas till bostäder.
VA	Allmänt VA finns i närheten.
Radon	I de södra delarna finns indikationer på hög risk för radon.

Östralid

Förutsättningar

Området är idag täckt av skog och ligger på en höjd, i närheten av samlingslokalen Vallonen. Intresse för området finns sen tidigare, vilket framkommer av minnesanteckningarna från mötena om fysisk planering som kommunen ordnade vårvintern 2010.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1 km
Skola/förskola	1,2 km
Telestation för fiberanslutning	500 meter
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	1,5 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	900 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är inte detaljplanelagt. Skulle området detaljplaneras för villabebyggelse så skulle det uppskattningsvis få plats med 14 – 18 villatomter.
Ändrad mark-användning	Skogsmark omvandlas till bostäder.
Naturvärden	Området tangerar ett utpekade område i kommuns naturvårdsprogram, klass 4.
VA	Allmänt VA finns i närheten.
Ljus, buller och vibrationer	Vallonens utomhusscenen finns i närheten.

Dalbovägen

Förutsättningar

Området är idag täckt av skog och ligger i en sluttning mot riksväg 35 och Såduggen. Utsikten ner mot sjön är skyddad av skog.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1,5 – 2 km
Skola/förskola	1,5 – 2 km
Telestation för fiberanslutning	1,1 km.
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	2,1 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	600 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är inte detaljplanlagt. Skulle området detaljplaneras för villabebyggelse så skulle det uppskattningsvis få plats med 11 – 15 villatomter.
Ändrad mark-användning	Skogsmark omvandlas till bostäder.
VA	Allmänt VA finns i närheten.
Friluftsliv	Det finns strövstigar i närheten av området.

Svensbackevägen

Förutsättningar

Vid Svensbackevägen i Norralid stod tre flerfamiljshus fram till 2014 då de revs efter att i årtal varit obodda och eftersatta skötselmässigt. Rivningen skedde under kontrollerade former, även om det kan finnas en del rivningsmassor kvar i backan, innehållande bland annat blåbetong. Ytorna står nu tomma.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1 km
Skola/förskola	850 meter
Telestation för fiberanslutning	450 meter
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	1,1 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	250 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är detaljplanlagt i gemensam detaljplan tillsammans med Strömserumsvägen. Detaljplanen är från 1964, och tillåter fem huskroppar (flerfamiljshus) å tre våningar med tillhörande garage och parkeringar. Mellan huskropparna är marken prickad (får ej bebyggas). Skulle detaljplanen göras om för villabebyggelse på Svensbackevägen, så skulle det uppskattningsvis få plats med 8 – 12 villatomter.
Ändrad mark-	Området har tidigare varit bebyggt av bostäder.

användning	
VA	Ingår i verksamhetsområdet för allmänt vatten och avlopp.
Rivningsmassor	Området innehåller rivningsmassor som kan innehålla föroreningar och sättningar.

Strömserumsvägen

Förutsättningar

Här har tidigare legat flerfamiljshus som nyttjats som hyresrätter och under en period som flyktingförläggning. Husen revs i mitten på 1990-talet efter att ha stått och förfallit en tid. Då husen revs fylldes hålrummen igen med vad som fanns att tillgå, vilket gör att det kan finnas sättningar.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1 km
Skola/förskola	1,2 km
Telestation för fiberanslutning	600 meter
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	1,4 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	350 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är detaljplanelagt i gemensam detaljplan tillsammans med Svensbackevägen. Detaljplanen är från 1964, och tillåter fem huskroppar (flerfamiljshus) å tre våningar med tillhörande garage och parkeringar. Mellan huskropparna är marken prickad (får ej bebyggas). Skulle detaljplanen göras om för villabebyggelse på Strömserumsvägen, så skulle det uppskattningsvis få plats med 7 – 9 villatomter.
Ändrad markanvändning	Området har tidigare varit bebyggt av bostäder.
VA	Ingår i verksamhetsområdet för allmänt vatten och avlopp.
Rivningsmassor	Området innehåller rivningsmassor som kan innehålla föroreningar och sättningar.

Svedjevägen

Förutsättningar

Vid Svedjevägen, nära skolan finns det ytor där det är möjligt att uppföra flerbostadshus jämte ett par befintliga. På dessa ytor har det tidigare funnits två flerbostadshus i enlighet med detaljplan, som förföll och revs troligen under 1990-talet. Ytorna står nu tomma, men är enligt detaljplanen möjliga att bebygga. Vissa av tomtarna innehåller dock rivningsrester vilket kan påverka möjligheterna att bebygga dem igen.

Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	1 km
Skola/förskola	650 meter
Telestation för fiberanslutning	550 meter
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	1 km
Buslinje 22, 24, 25, 29, 185.	350 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är en del av ett större detaljplanelagt område. Detaljplanen är från 1953 och tillåter på Svedjevägen två huskroppar (flerfamiljshus) å tre våningar. Mellan huskropparna är marken prickad (får ej bebyggas). Skulle detaljplanen göras om för villabebyggelse, så skulle det uppskattningsvis få plats med 3 – 4 villatomter.
Ändrad mark-användning	Området har tidigare varit bebyggt av bostäder.
VA	Ingår i verksamhetsområdet för allmänt vatten och avlopp.
Rivningsmassor	Området innehåller rivningsmassor som kan innehålla föroreningar och sättningar.

Verksamheter

Verksamheter skapar arbetstillfällen och i vissa fall privat service för invånarna och är därför av stor betydelse för ett levande samhälle.

Förutsättningar

Förfrågningar från verksamheter om nya lokaler har kunnat lösas inom det befintliga lokalbeståndet. I dagsläget finns det flera lokaler som står tomma i centrum av Överum där det finns möjligheter till alternativ användning. För att locka nya verksamheter och kunder och få de nuvarande att stanna kvar är det viktigt att behålla och förbättra bra pendlingsmöjligheter, både inom och till och från orten, se avsnitt om Trafik. På och i anslutning till industriområdena finns en del föroreningar, se avsnitt om markföroreningar.

Kommersiell service och företagande

Kommersiell service i Överum är främst placerad vid Piazzan, samt vid väg 35. Det finns gott om parkeringsplatser i de centrala delarna av Överum. Både tåg och buss stannar i närheten. Det är relativt lätt att ta sig till och från området gåendes eller på cykel. I Överum finns livsmedelsbutik, postombud, kiosk, apotek, frisör, drivmedelsstation, vandrarhem, serviceföretag, restaurangverksamhet och mindre butiker. Vid Piazzan finns dessutom lediga lokaler som kan möjliggöra ytterligare butiker, företag, eller kontor. Då efterfrågan från nya verksamheter är låg och de senaste efterfrågningarna gått att lösa inom befintliga lokaler, så ses inget behov i dagsläget att peka ut ny mark för kommersiell service, eller företagande.

Industrier

I dagsläget är det låg efterfrågan på industrimark för att kunna bygga nya industrier på i Överum. Efterfrågan på industrilokaler har dock förekommit, men de har kunnat lösas inom befintliga lediga industrilokaler. Vid Brukshagen, intill avfallsanläggningen finns det planlagd mark för industri som inte utnyttjats fullt ut enligt detaljplanen, samma område som benämns ”Plogsvängen” nedan. Kommunen har god beredskap med byggklar mark för industri i bra läge i Överum. Beroende på önskemål om tomtstorlek med mera kan utbyggnad av infrastruktur bli aktuell.

Förslag/rekommendationer

- Bedömning ska ske vid varje enskilt fall om tillkommande industriverksamhet kan ske inom befintliga industriområden. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*

Plogsvängen

Förutsättningar

Överum har idag fyra tydliga industriområden. Tre av dem är trångbodda och Bruket är väldigt nära samhället. Att nya industrier förläggs vid Brukshagen – Plogsvängen invid befintligt industriområde med återvinningscentral och återvinningsstation känns därför naturligt. Området är sedan tidigare planlagt för industri.

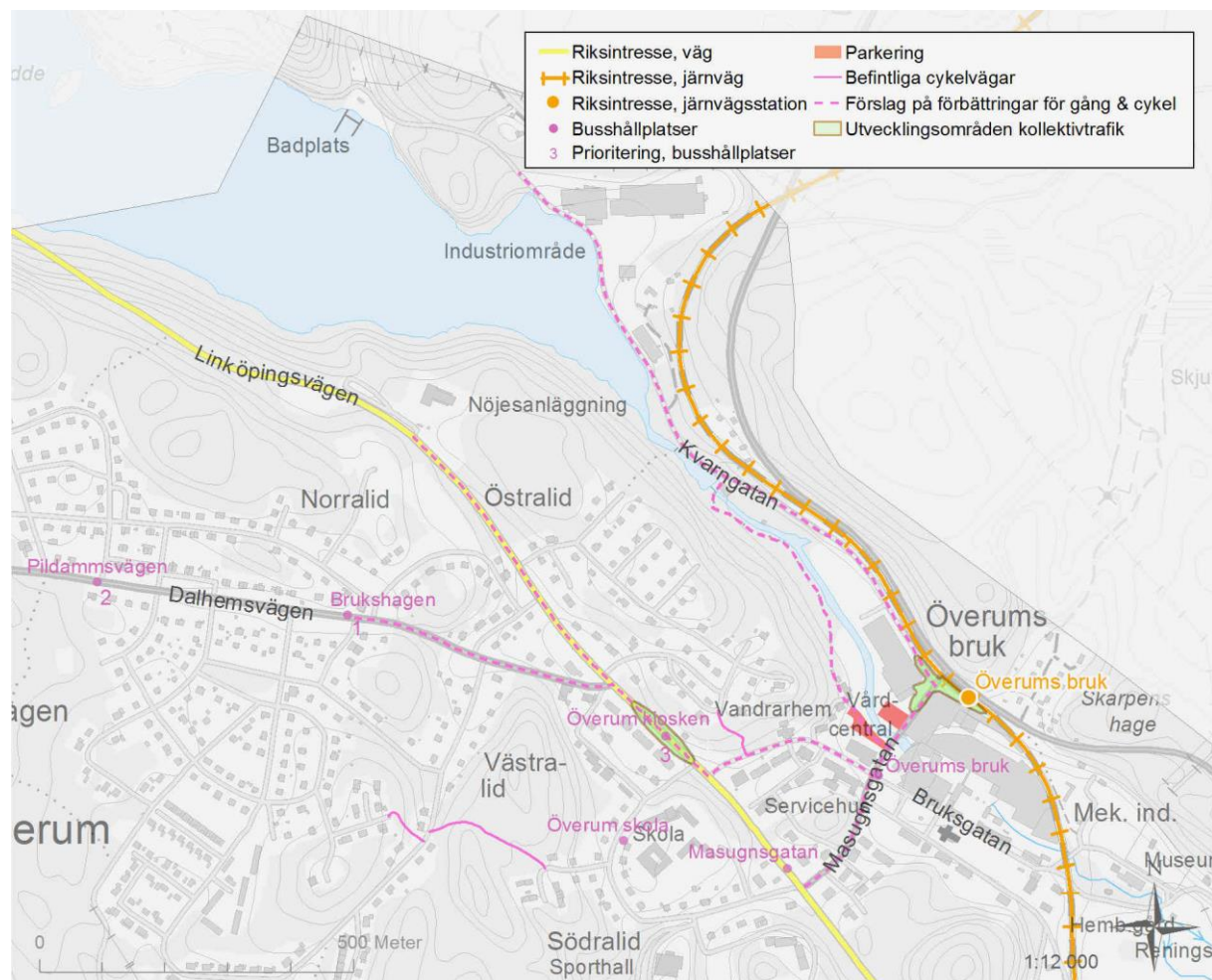
Närhet till	Ungefärligt avstånd
Piazzan (centrum)	2 km
Telestation för fiberanslutning	1,2 km
Järnvägsstation för tåg mot Gamleby, Västervik, Åtvidaberg, Linköping, Falerum, Basthagen, Tannefors.	2,2 km
Busslinje 22, 24, 25, 29, 185.	750 meter

Ämnesområde	Att tänka på (se mer detaljerat i bilaga 2)
Detaljplan	Området är detaljplanelagt för industrier på drygt 2,4 ha (hektar). Detaljplanen är från 1963 och innehåller en del prickmark (som inte får bebyggas).
Ändrad markanvändning	Skogsmark omvandlas till industriområde.
VA	Allmänt VA finns i närheten.
Friluftsliv	En vandringsled går igenom området.

Allmänna intressen och riksintressen

Trafik och kommunikationer

Figur 13. I Överum finns flera objekt av riksintresse för infrastruktur. För att göra det enklare för fotgängare och cyklister att ta sig fram i Överum, så kan på sikt de genaste gatorna göras säkrare. Parkeringen bakom vårdcentralen och parkeringen på andra sidan än kan planeras om och göras mer tillgängliga för exempelvis pendlare. Både järnvägsstationen och busshållplatsen vid Överumskiosken kan ses över för förbättring av deras funktioner. Numren vid hållplatserna visar förslag på prioriteringsordning för att förbättra funktionerna av busshållplatserna.

Trafikplanering går mer och mer mot att uppmuntra kollektivtrafik samt gång- och cykeltrafik där avståndet tillåter. Dels med tanke på att minska ner på utsläpp av växthusgaser och dels med tanke på att möjligheter till vardagsmotion främjar en god folkhälsa.

Riksintresse för infrastruktur

Det finns tre objekt av riksintressen för infrastruktur enligt 3 kapitlet 8 § Miljöbalken. Riksväg 35 mellan Västervik och Linköping är av riksintresse för väg. Genom samhället kallas den för Linköpingsvägen. Tjustbanan; järnvägen mellan Västervik och Linköping är av riksintresse för järnväg. Järnvägsstationen Överums bruk är av riksintresse för järnvägsstation. Generellt ska kommunikationsstråk och stationer som är av riksintresse så långt som det är möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten

till dem, eller nyttjandet av dem. För kommunens förslag/rekommendationer för riksintressena för infrastruktur, se under respektive rubrik.

Gång- och cykeltrafik

Förutsättningar

Det är relativt enkelt att gå och cykla i Överums samhälle på grund av den låga trafikmängden. Detta gäller främst på villagatorna. Säkerheten är dock sämre längs Dalhemsvägen, väg 35, Bruksgatan, Masugnsgratan och Kvarngatan. Där finns behov av att färdas mellan målpunkter i tätorten som exempelvis järnvägsstationen, vårdcentralen, skolan men också till kyrkan och ridanläggningen. I Överum finns 372 meter kommunal G/C (gång- och cykel) -väg. Överums cykelvägnät inventerades år 2012 och får efterhand förbättrad beläggning utifrån de brister som inventeringen påvisade.

Förslag/rekommendationer

- De gator och vägar inom samhället som ska göras säkrare för cyklister och fotgängare är Dalhemsvägen från Blombergs kiosk till 35:an, väg 35 mellan Vallonen till Bruksgatan, Bruksgatan, Masugnsgratan och Kvarngatan. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Gångvägen bakom vandrarhemmet genom skogen till den gamla sädeskvarnen ska göras iordning för att bli mer tillgänglig, även för cyklister. Vägen ansluter till den ovannämnda Kvarngatan. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Busstrafik

Förutsättningar

Det finns i skrivande stund 4 busslinjer som trafikerar Överum:

- Linje 22 Överum – Öndal via Ukna och Edsbruk
- Linje 24 Överum – Björnsholm – Loftahammar
- Linje 25 Överum – Västervik via Gamleby
- Linje 29 Gamleby – Tyllinge via Överum
- Expressbusslinje 185 Västervik – Gamleby – Överum – Linköping

Vissa hållplatser är i större behov av förbättrad funktion. Utöver dessa busslinjer finns i likhet med övriga länet en närtrafik. Närtrafiken innebär att man ringer och beställer sin resa för att bli upphämtad vid en överenskommen mötesplats (exempelvis bostaden) eller en hållplats. Eftersom närtrafiken endast kör de sträckor där resenärer har beställt resa så är den bättre ur miljösynpunkt.

Busshållplatser

Överlag vad gäller busshållplatserna och deras placering och utformning så saknas det exempelvis för ändamålet gjorda bussfickor, väntkurer och övergångsställen och samspelet med andra trafikanter är inte det bästa. Vid hållplatserna Brukshagen och Pildammsvägen blir dylika brister påtagliga då hållplatserna har ett större upptagningsområde.

Längs med väg 35, vid korsningen till Bruksgatan ligger Överums mest centrala busshållplats (Överum kiosken) och 35:ans Kiosk & Grill AB. Längs med väg 35 är det mycket smalt och olika trafikslag som biltrafik, busstrafik och gång- och cykeltrafikanter måste samsas om utrymmet. Detta medför ofta en minskad säkerhet för oskyddade trafikanter och längre restid för kollektivtrafiken, vilket ofta leder till att bilen ges en större konkurrensfördel gentemot andra färdalternativ. Områdets centrala läge gör att många ortsbor har kort avstånd till platsen, vilket skapar möjligheter att öka antalet gång- och cykeltrafikanter, om dessa grupper skulle prioriteras i området.

Tre större vägar passerar centrala Överum; Linköpingsvägen, Dalhemsvägen och Masugnsgratan. Området runt 35:ans Kiosk & Grill AB har ett mycket strategiskt läge nära alla dessa vägar vilket skulle kunna göra

det möjligt för området runt kiosken att utvecklas till en viktig knutpunkt på orten. En detaljplan berör idag 35:ans Kiosk och Grill AB. På grund av att befintlig detaljplan reserverar ytan för parkering är det omöjligt att finna en ny alternativ användning för platsen som gör att den kan nyttjas mer effektivt.

Förslag/rekommendationer

- Området vid 35:ans Kiosk & Grill AB bör göras om för att förbättra platsens säkerhet för oskyddade trafikanter och funktion som busshållplats, parkeringsplats och funktionerna kring kiosken. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Prioriteringsordning för förbättrad funktion för busshållplats bör vara 1) Brukshagen, 2) Pildammsvägens, 3) Överum kiosken. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Tjustbanan

Förutsättningar

Tjustbanan mellan Linköping och Västervik är av interregional betydelse. Överum trafikeras av tåget mellan Linköping och Västervik. Järnvägen är oelektrifierad och enkelspårig. Just nu pågår en åtgärdssvalstudie mellan Linköping och Västervik samt utredning om framtida signalsystem.

Persontrafik

Persontrafiken för Tjustbanan omfattar idag 16 persontåg per dygn, vilket också är prognosen för år 2030, enligt Trafikverket.

Regeringen beslutade 2004-06-17 att uppdra åt dåvarande Banverket att utreda förutsättningarna för att rusta upp Tjustbanan till en standard som medger effektiva pendlingsmöjligheter. Detta uppdrag redovisades i rapporten "Linköping-Västervik, Tjustbanan, juni 2006". Rapporten visar att det är fullt möjligt att rusta upp Tjustbanan till en standard som medger effektiva pendlingsmöjligheter mellan Linköping-Västervik, vilket skulle påverka Överum positivt. För att uppnå detta har man bland annat föreslagit en helt ny linjesträckning mellan Överum-Åtvidaberg samt linjerätningar och baxningar på sträckan mellan Överum-Västervik. Man skulle då kunna få ner restiden mellan Västervik-Linköping till cirka 45 minuter. Banverket beräknade kostnaden för dessa åtgärder till 3,6 miljarder kronor.

2008 gjorde ÅF-Infraplan Nord en vidareutvecklad stråkanalys och reseprognos på uppdrag av Västerviks kommun. Uppdraget innebar att utreda förutsättningarna att rusta upp Tjustbanan till en standard som skulle leda till förbättrade effektiva pendlingsmöjligheter Västervik-Åtvidaberg-Linköping och klarlägger bästa möjliga nytta inom kostnadsramen 950 miljoner kronor. Rapporten visar att man med åtgärder såsom spårbyten, rätningar, nya växlar och förbättrade mötesstationer kan nå en restidsförkortning på cirka 20 minuter, vilket innebär att restiden Överum-Linköping blir 53 min och Överum -Västervik blir 31 minuter.

I gällande "Nationell plan för transportsystemet 2010-2021" finns Tjustbanan inte med som ett prioriterat eller utpekad objekt.

Godstrafik

I dagsläget körs ingen godstrafik på Tjustbanan genom Överum. Trafikverkets prognos för år 2030 är två godståg per dygn.

Förslag/rekommendationer

- Bedriva ett aktivt påverkansarbete mot Trafikverket till åtgärder som leder till kortare restider med tåg. På sikt ökad turtäthet. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Resecentrum kopplat till järnvägstationen

Förutsättningar

I Överum finns det inget resecentrum som ligger samlat på ett och samma ställe. Istället finns det en järnvägsstation vid Överums Bruk samtidigt som den mest centrala busshållplatsen vid 35:ans Kiosk & Grill AB. Dessa binds ihop av Bruksgatan som har trottoar och Masugnsgatan som saknar både gång- och cykelväg. Avståndet är cirka 500 meter men någon välordnad koppling mellan dessa två "resecentrum" finns

alltså inte för fotgängare och cyklister. Ett par av busslinjernas turer förbinder dessa två platser (linje 24 och 25). Biljettautomat finns inte vid någon av dessa två platser utan på Piazzan.

Riksintresse Järnvägsstationen Överums bruk

Järnvägsstationen Överums bruk fungerar som bytesknutpunkt mellan regional och lokal trafik. Området kring järnvägsstationen ligger bakom en större lagerlokal och upplevs idag som en baksida på ett industriområde. Marken tillhör Överums Bruk. Järnvägsstationen är mycket ”anonym” med väntkur av äldre modell. I området är det dåligt med allmän belysning, det saknas cykelparkeringar och det finns några få bilparkeringsplatser som dessutom saknar räcke ut mot järnvägen. För besökare som kliver av tåget är det svårt att uppfatta i vilken riktning de ska gå om de vill ta sig till Överums centrum. Utöver detta sluttar en del av marken bakom väntplanet som består av utspridda grusmassor. Tillgänglighetsanpassad busshållplats saknas. Trångboddheten runt järnvägsstationen gör att ersättningsbussen för tåget får backa över Masugnsgratan. Allt detta bidrar till att platsen inte upplevs särskilt välkomnande och kan även bidra till att platsen inte känns trygg eller säker. Detta kan i sin tur leda till att fler väljer bilen som färdmedel istället för att åka kollektivt med tågtrafiken.

Stationsområdet är den första platsen som många besökare upplever när de kliver av eller passerar med tåget förbi Överum. Stationsområdet är därför viktigt som ett första intryck av orten.

Det råder idag brist på pendlarparkering i närheten av järnvägsstationen. Vid Masugnsgratan, inte långt från järnvägsstationen finns en grusplan som används som parkering, men som kunde utnyttjas bättre. Likaså parkeringen bakom vårdcentralen.

Förslag/rekommendationer

- Området kring järnvägsstationen bör göras om för att öka attraktiviteten och tillgängligheten samt underlätta för platsens funktion som järnvägsstation, busshållplats och parkeringsplats och därigenom bli Överums resecentrum. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Resecentrum (järnvägsstationen) har högsta prioritet för förbättrad funktion för kollektivtrafik. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Parkeringar

Inne på Piazzan finns ett antal allmänna parkeringar, resten tillhör bostäderna runt torget. Några få allmänna platser finns också längs Bruksgatan intill det före detta hotellet och i anslutning till kyrkan vid Bruket. Marken ägs av Överums Bruk. Övriga parkeringar är privata. Grusplanen vid Masugnsgratan kan utvecklas bättre, inte minst med tanke på potentialen som pendlarparkering. Den kan dock vara förorenad och behöver utredas innan eventuella åtgärder. Direkt på andra sidan än finns en parkeringsplats bakom vårdcentralen. På Brukstorget, inramat mellan Masugnsgratan och Bruks- och Vallongatan finns en stor parkering som utnyttjas en del, men inte fullt ut. Längs Bruksgatan vid kyrkan finns dessutom ett flertal parkeringsplatser som tillhör Överums Bruk. Det ligger en stor parkering i korsningen Bruksgatan och väg 35. Marken har ett mycket centralt läge och större delen av parkeringsplatserna står tomma dygnet runt, vilket innebär att ytan utnyttjas oerhört ineffektivt. En stor öppen asfaltyta för parkeringsändamål uppmuntrar oftast inte till spontana eller planerade möten och parkeringsytor sägs ofta påverka det estetiska perspektivet och attraktiviteten av platsen negativt. Vid badplatsen Jonsäng finns, förutom ytan som är framför badplatsen, även en sluttande grönyta ovanför badplatsen som troligen ibland används som parkering. Den är väl belägen och inga oskyddade trafikanter behöver röra sig mellan bilarna där. Ställplatser för husbilar saknas för Överum.

Pendling

Många invånare i Överum pendlar till arbeten/studier i Åtvidaberg, Linköping, Gamleby eller Västervik. Det innebär att fungerande pendlingsmöjligheter är en förutsättning för Överum. Dagens pendlingsstider för att ta sig till och från Överum går inte ihop med trafikplaneringen av idag, eftersom det oftast tar kortare tid att ta bilen än kollektivtrafiken. Det är anmärkningsvärt att standarden på riksväg 35 och Tjust-

banan inte håller den nivå som behövs för att stimulera tillväxt och utveckling i Överum i synnerhet och Västerviks kommun i allmänhet.

Pendlingssträcka	Tåg (min)	Busståg (min)	Buss (min)	Bil (min)
Överum – Linköping	65-78	65	-	62
Överum – Åtvidaberg	33-36	30	30	30
Överum – Västervik	31-34	40	50-65	33
Överum – Gamleby	11-12	15	15-30	14

Tabellen visar restider för olika pendlingsalternativ.

Årlig dygnstrafik

Väg/gata	Årlig totaltrafik	Varav tung trafik	Från datum
Riksväg 35, norr om Dalhemsvägen	1346	140	2014-01-01
Riksväg 35, Masugnsgatan till Dalhemsvägen	2345	196	2011-01-01
Riksväg 35, söder om Masugnsgatan	2225	224	2011-01-01
Masugnsgatan	785	84	2013-01-01
Dalhemsvägen, Riksväg 35 till Plogsvägen	1178	65	2013-01-01
Dalhemsvägen, väster om Plogsvägen	233	9	2007-01-01
Västra Edsvägen	87	3	2007-01-01
Uknavägen	277	23	2009-01-01

Tabellen visar årlig dygnstrafik (ådt) på de största vägarna i Överum. För Kvarngatan finns ingen information. (Källa: nvdb2012.tafikverket.se)

Om samtliga utvecklingsområden skulle exploateras med bostäder och verksamheter skulle framtida trafikmängden uppskattningsvis endast ökas marginellt. Vägarna i Överum är relativt breda och befolkningen har minskat, vilket bidrar till att eventuell framtida trafikmängd uppskattningsvis endast ökar marginellt.

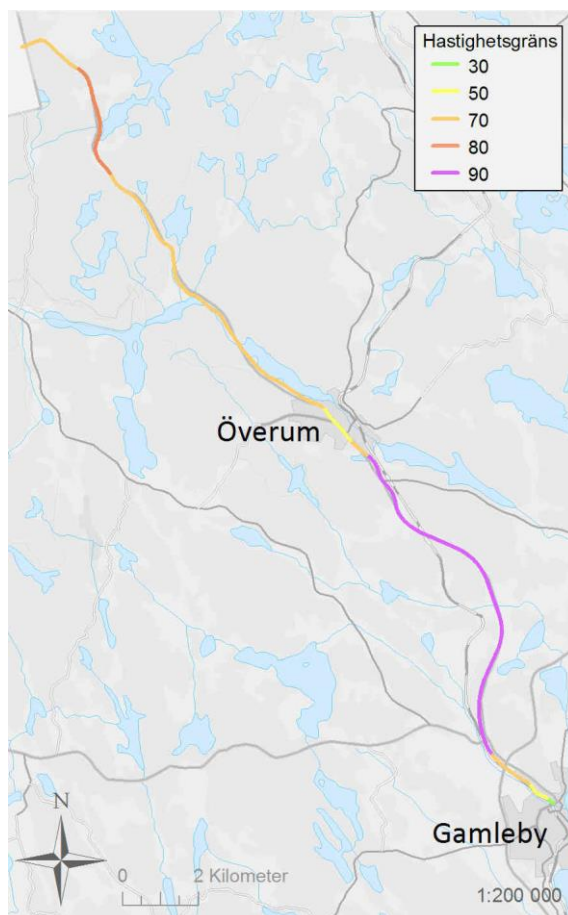
Riksintresse Riksväg 35

Förutsättningar

Riksväg 35 går mellan Gamleby och Linköping och stor betydelse som transportlänk från Linköping till Åtvidaberg och vidare ut till kusten. Vägen är viktig för arbetspendling och sommartid för turism och rekreation. Riksväg 35 är utpekad som funktionellt prioriterad väg, vilket innebär inte att den ska ha en högre standard än normalt, enligt Trafikverkets normer och anvisningar. Detta innebär bland annat att undvika åtgärder som försämrar för den tunga trafiken att hålla en jämn hastighet.

Vägen ansluter till Linköpings flygplats som är utpekad som riksintresse. Riksväg 35 mellan Linköping och Västervik är viktig för utvecklingen i norra kommundelen. Sträckan Gamleby – Överum är relativt nybyggd, men sträckan Överum – kommungränsen är gammal, relativt smal och bitvis i dåligt skick. Längs hela den sträckan finns många kurvor och backkrön som försämrar säkerheten. Hastigheten här är varierande mellan 70 km/h och 90 km/h. Detta gör att restiderna till Linköping inte är optimala.

Överum har många infartsvägar. Längs dessa finns välkomstskyltar av varierande slag. En del av dessa känns dock gamla och slitna, eller felplacerade och skulle behöva ses över.

Figur 14. Sträckan Gamleby – Överum är relativt nybyggd, men sträckan Överum – kommungränsen är gammal, relativt smal och bitvis i dåligt skick. Längs hela den sträckan finns många kurvor och backkrön som försämrar säkerheten. Hastigheten här är varierande mellan 70 km/h och 90 km/h. Detta gör att restiderna till Linköping inte är optimala.

Förslag/rekommendationer

- Bedriva ett aktivt påverkansarbete på regional och nationell nivå om att vidta åtgärder som förkortar restiderna till Linköping längs riksväg 35. *Initiativtagare: Kommunstyrelsen.*

Bredband

Det nationella målet är att 2020 skall 90 % av hushåll och företag i kommunen ha tillgång till bredband som ger minst 100 Mbit/s (megabit per sekund). Det är ett mål som även Västerviks kommun har anammat som ett kommunalt mål. Västervik Miljö & Energi AB (VME AB) har fått i uppdrag att ansvara för att det kommunala målet uppnås. För att uppnå målet måste fastigheter i alla tätorter erbjudas anslutning, inklusive Överum. Det finns fiber till Överum, men inte till fastigheterna. Ett tydligt intresse kan skynda på utbyggnaden.

Centrumutformning

Centrum förknippas ofta med det centrala område i ett samhälle där butiker, restauranger, men även bostäder och kontor samsas om utrymmet. Kollektivtrafiken går ofta hit. På mindre orter uppfattas ofta den lokala livsmedelsbutiken och området runt den vara centrum. Det är viktigt för trivselen, identiteten, gemenskapen och det sociala utbytet att det finns attraktiva mötesplatser på en ort där människor kan träffas planerat, eller spontant. Om fler vill besöka området så ökar kundunderlaget för butikerna då ortsborna gör planerade eller oplanerade besök på platsen. Detta kan även minska onödiga resor för boende och på så vis minska klimatpåverkan. Centrum utgör ofta en sådan viktig mötesplats.

Piazzan i centrum

Förutsättningar

Överums samhälle har huvudsakligen utvecklats väster om ån och bruket. Ortens kommersiella centrum utgörs till stor del av den genomgående landsvägen. I centrum ligger även ett torg som fått namnet Piazzan med en tydlig rumsbildning, inramat av affärs- bank- och bostadshus samt tidigare Kommunhuset. Piazzan byggdes under ortens storhetstid på 1950-talet. Byggnaderna var då fyllda med verksamheter såsom färghandel, järnhandel, radiobutik, apotek, möbelaffär, ur och guld, barnkläder, konditori, post, polis och två banker.

Sättet att planera på vid denna tiden i Överum väckte stort intresse bland planerare och arkitekter som färdades till platsen för att studera hur detta mindre samhälle kunde uppföra en så modern handelsplats.

Service har successivt minskat. Denna utveckling är inget unikt för just Överum. Minskad service på mindre orter är ett vanligt nutida problem. Piazzan är inramad av en livsmedelsbutik, en pizzeria, två frisersalonger, tomma butikslokaler, en lekplats och en rabatt i slänten upp emot väg 35. I mitten står en fontän. Längs Piazzans mittaxel finns en långsgående gräsyta som på tre håll kantas av parkeringsplatser. Lekplatsen som finns på mitten kantas av på två håll av parkeringsplatser. Den övre delen av Piazzan består för övrigt av en öppen yta som bland annat nyttjas av bilar, fastän det inte är tillåtet. Runt Piazzan finns asfalterade körbanor. Butikslokalerna på den ena sidan har successivt byggts om till bostäder med uteplatser i markplan ut mot Piazzan. Just nu pågår mycket utvecklingsarbete i Överum i flera olika former, bland annat för Överums mer centrala delar.

Förslag/rekommendationer

- Riktlinjer för det offentliga rummet ska tas fram i kommande stadsmiljö och gestaltungsprogram. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten*
- Satsningar på attraktiva mötesplatser i utemiljöer i Överum för att öka trivselen och bidra till fler besök på platsen. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten*

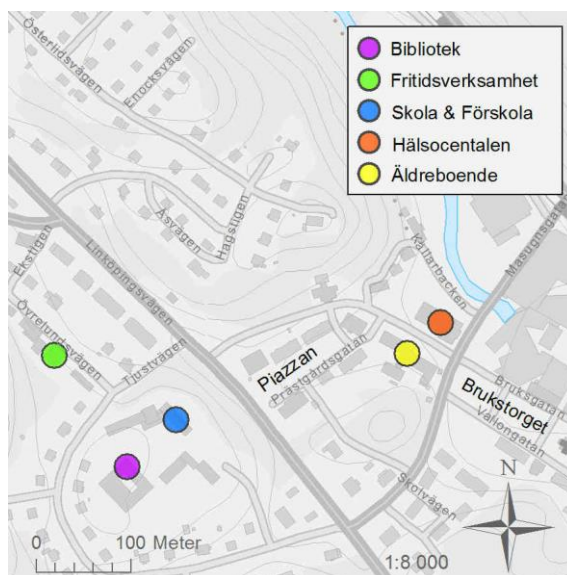
Offentlig service

Offentlig service är sådan typ av service som tillhandahålls av den offentliga sektorn, såsom staten, landstinget, eller kommunen. Avstånden är stora i Västerviks kommun varför restiderna kan bli långa om service måste uppsökas på annan ort. För att behålla och attrahera fler invånare så är det viktigt att det finns offentlig service kvar på orten. Likväl är det också viktigt att behålla och attrahera fler invånare för att stödja underlaget för offentligt service på orten.

I Överum finns en vårdcentral. Vårdcentralens öppettider har varierat under den tiden som FÖP Överum har arbetats fram. Ungefär hälften av lokalerna står tomma.

I Överum finns förskola, grundskola för årskurs 1 – 6 med tillhörande kommunbibliotek, fritidshem, fritidsgård. Dessa ligger samlade i centrala Överum med närhet till busshållplats och idrottsområdet.

I Överum finns ett nyrenoverat äldreboende, Ekhamra. Det ligger centralt på Bruksgatan, mitt emot vårdcentralen och nära Piazzan. Här finns 25 platser för äldre över 65 år som inte kan bo kvar hemma. I dagsläget finns inget behov av fler platser för äldreboende. Ny mark föreslås därför inte för detta ändamål. Västerviks Bostadsbolag AB (VB AB) gör årligen en marknadsanalys som ligger till grund för en bedömning av behovet av utveckling av det egna bostadsbeståndet. VB AB bedömer att behovet av att utveckla tillgängliga bostäder är större än behovet av att bygga nya bostäder. Bostadsbolaget bygger och planerar i dagsläget främst trygghetsboenden och särskilda boenden.

Figur 4. De offentliga verksamheterna ligger samlade i två kluster i centrala Överum.

Planberedskap

Detaljplaner är till för att få struktur och samordning vid exploatering och att underlätta vid bygglovsgivningen. Under utarbetandet av detaljplanen prövas bland annat områdets lämplighet för ett visst ändamål och hur området bör utformas, så att bygglovsprövningen kan ske smidigare och snabbare. Områdesbestämmelser ger ingen byggrätt. Syftet är snarare att framför allt för att reglera, eller skydda en befintlig bebyggelse, eller att reservera mark för ett viktigt allmänt ändamål.

Förutsättningar

Överums framväxt hänger starkt samman med Överums bruks expansion på orten. Den äldre bebyggelsen uppfördes gradvis och en stor del av bebyggelsen är egnahem. En stor del av bebyggelsen finns på mark som inte är planlagd (syftar främst på detaljplan, eller äldre stads-, eller byggnadsplan). Efter hand ändrades förutsättningarna då det blev ett större bebyggelsetryck när fler flyttade in på tätorten samtidigt som lagar ställde högre krav på samordning vid utbyggnad av sammanhängande bebyggelse. Detta resulterade i att tillkommande bebyggelse blev tvungen att planläggas. I nuläget ligger ungefär hälften av bebyggelsen i tätorten på planlagd mark.

Om en detaljplan är inaktuell kan den fungera som ett hinder istället för att fungera som ett stöd vid bygglovsgivningen. I de fall då detaljplaner är inaktuella bör de ändras eller upphävas. I Överum finns ett antal detaljplaner som fungerar mindre bra i relation till dess syfte.

Allmänt ändamål

En plan i centrum behandlar mark med användningen allmänt ändamål. Tidigare innebar detta att kommunen, landstinget och staten fick utnyttja marken för ändamål som berör allmänheten såsom skolor, samlingslokaler och vårdcentral. Detta skapade dock en situation med monopol av marken och problem

uppstår då privata aktörer vill bedriva verksamheter för allmänt ändamål. En lagändring som genomförts innebär att även privata aktörer kan bedriva verksamheter på mark avsedd för allmänt ändamål. Dock innebär ändringen att fastigheten inte får byta användning mot det som var tidigare.

Mark som inte får bebyggas

Flera planer har stora begränsningar i hur stor del av fastigheten som får bebyggas. I plankartan för respektive detaljplan redovisas ytor som prickad mark som inte får bebyggas. Den prickade marken syftade till att reglera byggnadernas placering på tomten, men vållar idag problem vid mindre utbyggnader och komplementbyggnader.

Förslag/rekommendationer

- Detaljplaner som inte är aktuella upphävs och ersätts vid behov av ny plan för området. Detta sker efterhand som behov och intresse uppstår. Processen bör ske i dialog mellan samhällsbyggnadsenheten och miljö- och byggnadskontoret. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Ej planlagda områden

Förutsättningar

I Överum saknar en stor del av bebyggelsen detaljplan eller områdesbestämmelser som är till för att styra markanvändningen av området. Detta resulterar i att en större bedömning måste göras vid eventuella bygglovsärenden. De områden som inte är planlagda i Överum omfattas till största delen av ”sammanhållen bebyggelse”. Denna bebyggelse har inte samma juridiska krav på sig som mark som är planlagd med detaljplan, eller områdesbestämmelser. Detaljplaner används ofta när det finns ett högt bebyggelsestryck som kan medföra stora förändringar i omgivningen, där det finns motstående intressen såsom kulturvärden, eller höga naturvärden och där behov finns för en helhetslösning. Områdesbestämmelser är ett lämpligt instrument att använda när man vill bevara ett områdes karaktär, där det finns motstående intressen som kan påverka bevarandevärdena negativt. Det finns inget större bebyggelsestryck i Överum som skulle kunna medföra att områden med villabebyggelse förändras dramatiskt under korta perioder. Däremot finns det bevarandevärd bebyggelse, inte minst ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Förslag/rekommendationer

- Detaljplaner och områdesbestämmelser ska bara utformas där det finns behov av att samlat ta ett helhetsgrepp för att samordna och prioritera intressen för ett område. I övrigt bör mindre förändringar kunna tas vid bygglov. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- För områden där det uppstår situationer med intressen som är motstridiga, exempelvis mellan exploateringsintressen och kulturhistoriska värden som är särskilt skydds- och bevarandevärda ska aktuellt planeringsunderlag tas fram, som kan ligga till grund för en bedömning om en ny detaljplan, eller områdesbestämmelse ska utarbetas. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Kulturmiljö

Överallt finns spåren av det förflutna i vår omgivning. Kulturmiljö avser den av människan påverkade fysiska miljön. Det kan gälla alltifrån enskilda objekt till stora landskapsavsnitt. Kulturmiljön är en del av kulturarvet och del av vår identitet. Vårt gemensamma kulturarv ska hanteras på ett sätt som ska främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas.

Riksintresse för kulturmiljövården (K96, Överum)

Förutsättningar

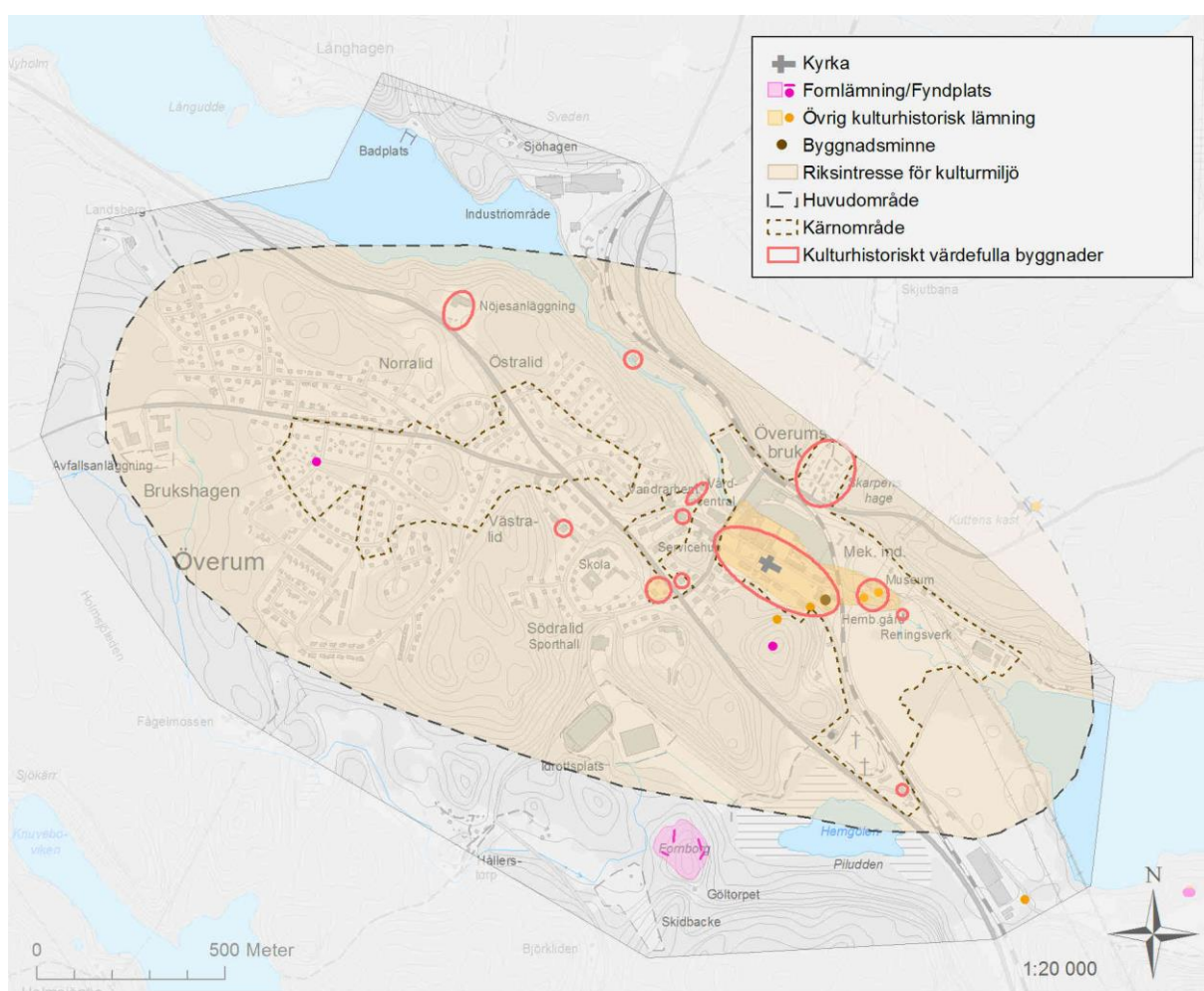
Området K96 Överum är av riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken. Riksintresset omfattar Överums bruks industrimiljöer kring Överumsån mellan sjöarna Såduggen och Ryven samt övrig bebyggelse i Överums tätort som utvecklats utifrån bruket, framför allt på höjderna söder och väster om det. Motiv för riksintresset är:

”Samlad bruksmiljö som efter en ombyggnad på 1850-talet, utgör det mest omfattande exemplet på det lokala stilidealet Tjustempir. Järnbruket har präglat utvecklingen av den väl terränganpassade och i stort småskaliga bebyggelsen i hela Överum från 1700-talet och fram till nutid.”

Generellt för ett område av riksintresse gäller att man kan få utföra åtgärder inom riksintresset endast om det kan ske på ett sätt som inte medför *påtaglig* skada på kulturvärdena. Skulle en åtgärd bedömas göra påtaglig skada på riksintresset så träder riksintresset in som en stoppbestämmelse mot åtgärden. Det betyder att man inte får göra den föreslagna åtgärden. En påtaglig skada kan uppkomma även om exploateringsplatsen är utanför riksintresset.

Förslag/rekommendationer

- Nya byggnader, tillbyggnader och ändringar av befintliga byggnader och anläggningar ska anpassas och förhålla sig till rådande bebyggelsemönster och stil. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*
- Befintliga gaturiktningar och axlar i området bör behållas. Bebyggelsestruktur och gestaltning bör bibehållas. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och miljö- och byggnadskontoret.*

Figur 5. Fornminnen och byggnadsminnen skyddas i kulturmiljölagen (1988:950). Riksintresset för kulturmiljö är reviderat 2015. En förstudie för nytt kulturmiljöprogram har tagits fram med Överum som exempelområde. Huvudområde, kärnområde och kulturhistoriskt värdefulla byggnader hänvisar till den förstudien. Kärnområdena, respektive utpekade kulturhistoriska byggnader föreslås betraktas som kulturhistoriskt särskilt värdefulla enligt plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §).

Bruksmiljön kring Brukstorget

Förutsättningar

Överum bruk grundades år 1655 av valloner som ett styckebruk, men blev under 1800-talet en viktig producent av jordbruksredskap.

Bruket blomstrade under 1800-talet och dess ägare lade en del av inkomsterna på att bygga om och bygga nytt i Överum, i den för trakten och tiden så typiska stilen Tjustempir. Fabrikslokaler på bruket, herrgården med flyglar och stall och arbetarbostäder är exempel på byggnader som omvandlades i Tjustempir. Dessa byggnader låg väl samlade vid brukstorget som är det centrum som bruksmiljön är uppbyggd kring. På vardera sidan utmed brukstorget löper två parallella gator som bildar axlar i miljön. I brukstorgets mitt ligger kyrkan. Runt brukstorget och herrgården finns en rad byggnader från olika tidsepoker och som haft olika funktioner. De flesta har dock varit knutna till bruket och dess kringverksamhet. Överums herrgård ligger i brukstorgets förlängning, mot öster. Som en inramning i vitputsad empiristil står övriga byggnader, vilka trots att de är från olika tidsperioder är väl sammanhållna och underordnade 1800-talets nyklassicistiska ideal. Även de enklare byggnaderna präglas av den genomtänkta arkitektur och harmoni som råder runt brukstorget. Överums första kommunalhus vid brukstorget brann ned för några år sedan och skapar ett tomrum vid torget. På det som idag är parkeringsplats mitt på Brukstorget stod ett stort kolhus som revs 1970. Byggnaden, vars ursprungliga funktion var att förvara det helt nödvändiga kol som krävdes för brukets drift, hade en viktig roll i förståelse för brukets produktion.

Bruksmiljön vid Brukstorget ligger idag på icke detaljplanelagd mark, med undantag av kyrkan och några flerbostadshus söder om kyrkan. Detta resulterar i att varje gång bruket vill förändra sin verksamhet måste en större individuell bedömning genomföras och strandskyddet prövas. Även en del av bebyggelsen närmast bruket ligger utanför detaljplanelagd mark och vid ändring av marken krävs en större prövning vid bygglov.

Arbetarbostäderna vid Vallongatan

Byggnaderna kring Brukstorget utgör en viktig del av riksintresset H96 Överum. Uttryck för riksintresset som berör Brukstorget lyder så här:

"Det i bruksmiljön centralt belägna brukstorget som förstärker sambandet med kringliggande verkstadsbyggnader, arbetarbostäder, herrgård och kyrka. Bruksmiljöns stilenliga utformning enligt Tjustempirens stilideal som bland annat utmärks av horisontalt dominerande byggnader med låga sadeltak. Överums herrgård med tillhörande park."

Området har potential att utvecklas. Många års gradvis eftersatt underhåll och förfall har gjort att renoveringsbehovet är mycket omfattande och akut. Att säkra upp byggnaderna genom exempelvis skalskydd innebär bara att man konserverar nuvarande skick i förhoppning om att kunna rusta upp och använda husen i framtiden. Detta är dock redan utrett och något intressant finns inte. Bevarande av husen kräver en användning av dem, om det så är för bostadsändamål, eller annan verksamhet. Detta skulle kräva mycket omfattande renoverings- och ombyggnadsarbeten. Medel för detta finns inte. Hyresgäster för bostäder, eller verksamhetslokaler som kan betala den hyra som renoveringsarbetena genererar bedöms inte kunna matchas. Varken på kort, eller lång sikt. Det hus som bedöms inneha störst värde, både ur arkitektonisk synvinkel och för sin rumsskapande funktion för Brukstorget är Övre Stenhuset. Det är också den byggnad som byggnadstekniskt är i bäst skick.

Figur 6. Så här ser bruksmiljön kring Brukstorget ut idag. Husen som beskrivs nedan ligger på Vallongatan som är den nedre av de två parallella gatorna i bild. Från vänster är det Övre Stenhuset, (församlingshemmet), Nedre Knäppet, Övre Knäppet och Staten. Till höger i bild är Överums Herrgård med flygelbyggnader. Ytan mellan herrgården och grustennisplanen mitt i bild, består av herrgårdens trädgård. Byggnaden med svart tak i mitten av bilden är kyrkan. Byggnaderna överst i bild, längs Bruksgatan är byggnader som används aktivt av Överums Bruk AB.

Figur 7. Modell som föreställer Brukstorget 1912. Notera att Nedre och Övre Knäppet då hade rödfärgad träpanel, idag eternit. I förgrunden syns det stora kolhuset som revs 1970. Kolhusets funktion var att förvara det helt nödvändiga kol som krävdes för brukets drift. Till vänster i förgrunden syns masugnen som revs 1914. I masugnen framställdes tackjärn. Vallongatan går även tvärs över Brukstorget och paviljongen är ännu inte uppförd. Istället står där en vattenpump. Gestaltningen kring kyrkan, tennisbanan och herrgårdens trädgård är annorlunda mot idag.

Beskrivningarna nedan är hämtade ifrån en byggnadsantikvarisk rapport från 2015 som heter "Fördjupad studie av Brukstorget i Överum – Kulturhistorisk utredning Brukstorget i Överum, Överums socken, Västerviks kommun, Kalmar län" som Kalmar läns museum har gjort på uppdrag av Västerviks kommun som ett underlag till FÖP Överum.

"Övre Stenhuset" (utan funktion)

Byggs år 1860 i stilen Tjustempir. Bostadshus i två våningar med vita, slätputsade fasader och markerade hörn samt profilerad takfot, sadeltak täckt av tvåkupigt lertegel. På 1960-tal ändrades fönstersättning, fönster byttes ut, planlösning förändrad, entréer sattes igen. 1970-tal skedde en invändig ombyggnad. Huset framstår dock ännu som relativt välbevarat exteriört. Den ursprungliga funktionen var arbetarbostäder till Överums Bruk. Senare pensionärsbostäder, vanliga hyresbostäder, vandrarhem. Huset såldes av Överums bruk på 1980-talet och ägs sedan omkring år 2000 av Västerviks kommun och sedan runt 2010 av Västerviks Bostadsbolag AB. Huset har under de senaste åren stått utan användning. Nivån av fastighetsskötseln är begränsad och har som främsta syfte att se till att taket förblir tätt och att ingen förbipasserande kan skada sig på grund av husets skick.

Byggnaden har tillkommit för brukets ändamål och utgör en viktig del av den riksintressanta bruksmiljön där byggnaderna kring Brukstorget skulle fungera som en förstärkning av bruksherrgården och förhöja det anslående intrycket. Huset har ett tydligt samband med det äldre och exteriört likartade "Nedre stenhuset"

som ligger på motsvarande sida av den öppna torgytan. Byggnaden har arkitektoniska värden och utgör en del av den enhetligt utformade bebyggelsen i stilen ”Tjustempir”. Huset har ett tydligt miljöskapande värde och bidrar genom sin placering till att skapa en rumsbildning av den öppna torgytan. Byggnaden bidrar till bruksmiljöns byggnadshistoriska, men också samhälls- och socialhistoriska värde. Huset har i sig ett socialhistoriskt värde, då det berättar om hur bostadsfrågan lösts för brukets arbetare under olika tider.

”Nedre Knäppet”, västra byggnaden (utan funktion)

”Nedre och Övre Knäppet”, uppfördes på 1870-talet som arbetarbostäder med flera mindre lägenheter. Senare har det varit hyresbostäder. Huset har varit klätt med röd stående träpanel med vitmålade knutar och fönstersnickerier samt haft en symmetrisk fönstersättning. År 1955 renoverades byggnaden, planlösningen förändrades vilket fick en ändrad fönstersättning till följd, fönstren byttes till pivåfönster, entréerna och trapphusen flyttades och fasaderna kläddes med eternit. Huset såldes av Överums bruk på 1980-talet och har därefter haft flera olika ägare. År 2014 kom huset genom expropriering i kommunens ägo. Huset har under de senaste åren stått utan användning och underhållet är eftersatt.

Byggnaden har tillkommit för brukets ändamål och utgör en del av den riksintressanta bruksmiljön. Huset har ett miljöskapande värde i bruksmiljön och bidrar genom sin placering till att skapa en rumsbildning av den öppna torgytan kring kyrkan. Byggnaden bidrar till bruksmiljöns byggnadshistoriska, men också samhälls- och socialhistoriska värde. Huset berättar om hur bostadsfrågan lösts för brukets arbetare under olika tider. Till följd av förvanskningen och vanskötseln, bedöms byggnadens arkitektoniska värde som ringa.

”Övre Knäppet”, östra byggnaden (utan funktion)

Beskrivning, se Nedre Knäppet. 1987 byggdes en av lägenheterna om till tvättstuga/duschrum). Huset har under de senaste åren stått utan användning och underhållet är kraftigt eftersatt, vilket gett omfattande skador på husets stomme. Byggnaden har tillkommit för brukets ändamål och utgör en del av den riksintressanta bruksmiljön. Huset har ett miljöskapande värde i bruksmiljön och är viktig för upplevelsen utmed Vallongatan. Byggnaden bidrar till bruksmiljöns byggnadshistoriska, men också samhälls- och socialhistoriska värde. Huset berättar om hur bostadsfrågan lösts för brukets arbetare under olika tider. Till följd av förvanskningen och den kraftiga vanskötseln, bedöms byggnadens arkitektoniska värde som ringa. Söder om byggnaden ligger en tillhörande uthuslänga, vilken utgör en viktig del av upplevelsen av miljön.

”Staten” (utan funktion)

Huset ligger intill herrgården och uppfördes som arbetarbostad åt de statare som skötte brukets jordbruk samt åt tjänstefolket vid herrgården. Senare var det hyresbostäder. När byggnaden är uppförd är oklart, men på en karta från 1817 ses det ligga en byggnad på platsen. Huset kan således vara såväl äldre som yngre. Byggnaden har inte införlivats i den enhetliga arkitektur som flertalet av de övriga byggnaderna i miljön har, vilket möjligen kan förklaras av dess något avskilda placering. Byggnadens exteriör präglas av 1950-talets ombyggnad med utbytta fönster och ändrad fönstersättning, förändrad planlösning och igensättning av entréer. Huset såldes av Överums bruk på 1980-talet och har därefter haft flera olika ägare. Huset var bebott fram till 1990-talet. År 2014 kom huset genom expropriering i kommunens ägo. Huset har under de senaste åren stått utan användning och underhållet är eftersatt.

Byggnaden har tillkommit för brukets ändamål och utgör en del av den riksintressanta bruksmiljön. Huset har ett miljöskapande värde i bruksmiljön och upplevs genom sin placering ha ett nära samband med herrgården, vilket det historiskt också haft. Byggnaden bidrar till bruksmiljöns byggnadshistoriska, men också samhälls- och socialhistoriska värde. Huset berättar om hur bostadsfrågan lösts för brukets arbetare under olika tider. Till följd av förvanskning och vanskötsel, bedöms byggnadens arkitektoniska värde som begränsat.

Diskussion angående rivning av arbetarbostäderna vid Vallongatan

Nedanstående avsnitt har tagits fram av Bebyggelseenheten vid Kalmar läns museum på uppdrag av Samhällsbyggnadsenheten vid Västerviks kommun. Bakgrunden är att kommunen håller på att upprätta en Fördjupad översiktsplan (FÖP) för Överum, i vilken man föreslår att tre av arbetarbostäderna (Staten, Övre och Nedre Knäppet) utmed Vallongatan vid Brukstorget rivs. Föreliggande avsnitt syftar till att fungera som ett underlag till kommunens ställningstagande angående vilken påverkan på kulturmiljön som en rivning av de tre husen skulle medföra samt att förtydliga möjliga åtgärder som kan mildra skadan vid en eventuell rivning. Avsnittet utgår från de resonemang som förs i den kulturhistoriska utredningen "Fördjupad studie av Brukstorget i Överum", framtagen av Kalmar läns museum 2015. Avsnittet har sammanställts av antikvarie Veronica Olofsson.

Överums bruks arbetarbostäder

Till bruksmiljön vid Överums bruk hör tre samlade områden med egentliga arbetarbostäder, d.v.s. bostadshus som uppförts och ägts av Överums Bruk, för att bereda bostad åt de bruksanställda och deras familjer.

Arbetarbostäderna vid Brukstorget, d.v.s. Staten från tidigt 1800-tal, Övre och Nedre Knäppet från 1870-talet samt Övre Stenhuset från 1860 vid Vallongatan och Nedre Stenhuset från 1816 vid Bruksgatan, är det område som ligger mest centralt i förhållande till den övriga bruksmiljön.

Utmed Källarbacken, strax nordost om Brukstorget, finns tre flerbostadshus kallade Rosendal, Gråbo och Källarbyggningen. Husen är uppförda i timmer med rödmålad panel under tidigt 1800-tal som arbetarbostäder åt de anställda vid bruket. I Källarbyggningens källarvåning förekom även handel och ölutskänkning under 1800-talet. Husen används idag som vandrarhem. Alldeles intill ligger ett mindre bostadshus som uppfördes som bostad åt byggnadsarbetarna då gjuteriet uppfördes under sent 1960-tal.

Ytterligare arbetarbostäder återfinns i området Skarpens hage, som ligger norr om bruksområdet. I området finns nio bostadshus och två större dassbyggnader uppförda under tidigt 1800-tal. Området var avsett för de smeder som var verksamma vid bruket. Bebyggelsen är enhetlig och ligger samlad utmed en gata. Husen är avsedda för en familj och är i ett plan med inredd vindsvåning under sadeltak av rött tegel och en takkupa mot gatan. Fasader är klädda med rödmålad locklistpanel. Husen används idag som bostäder. Tidigare fanns även ett flerfamiljshus i området, men det är idag rivet.

Arbetarbostäderna vid Vallongatan

Den väl samlade bruksmiljön i Överum har bedömts ha höga kulturhistoriska värden, där såväl enskilda byggnader som den övergripande strukturen vid Brukstorget utgör viktiga beståndsdelar. Värdena knutna till Brukstorget kommer i riksintressebeskrivningen till uttryck genom "det i bruksmiljön belägna Brukstorget som förstärker sambandet med kringliggande verkstadsbyggnader, arbetarbostäder, herrgård och kyrka, alla stilenligt utformade enligt tjustempirens ideal." Miljön är känslig för förändringar och varje enskild rivning skulle i sig innebära en utarmning av kulturmiljön samt medföra en negativ påverkan på miljöns sammanvägda kulturhistoriska värden.

De f.d. arbetarbostäderna utmed Vallongatan präglas idag av förfall. Byggnaderna ingår som en del av Brukstorget och husen har alla tydliga miljöskapande värden samt är betydelsefulla för den övergripande strukturen kring Brukstorget där byggnaderna är förlagda på rad utmed de två parallella gatorna. De

enskilda byggnadernas besitter också olika värden baserat på exempelvis ålder, bevarandegrad av ursprungskaraktären och arkitektoniskt uttryck. Samtliga byggnader har bedömts som särskilt kulturhistoriskt värdefulla. En av arbetarbostäderna utmed Vallongatan kan ur kulturhistorisk synpunkt värderas som något mer betydelsefull för helhetsmiljön än de övriga – Övre Stenhuset.

Det långsträckta Brukstorgets har delvis olika karaktär. Den nordvästra delen karaktäriseras av en öppen torgyta med kyrkan och lusthuset, kantad av byggnader utmed Bruksgatan och Vallongatan, medan den sydöstra delen har en mer sluten karaktär formad kring herrgården och dess inhägnade trädgård. Övre stenhuset utgör en av de byggnader kring den öppna torgytan som ramar in platsbildningen och som påtagligt bidrar till torgets rumslighet. Byggnaden, som är uppförd under den tidsperiod (1860-tal) då bruksmiljön genom brukspatron Adelswärd och arkitekten Nyström erhöll det medvetet enhetliga, klassicerande arkitektoniska uttrycket, har vitputsade fasader och ett lertegeltäckt tak. Genom sin placering och arkitektoniska utformning samspelar Övre stenhuset tydligt med det Nedre stenhuset vid Bruksgatan. De två byggnaderna ligger som två pendanger intill den öppna torgytan och utgör en stilmässig inramning till kyrkan och herrgårdsmiljön. Dessa byggnader är tveklöst de två enskilda byggnader i bruksmiljön som har tydligast samband med varandra. En rivning av Övre stenhuset skulle medföra negativa konsekvenser för kulturmiljön och sannolikt påverka de värden som motiverat utpekandet av miljön som ett riksintresse, där just strukturen och den vitputsade bebyggelsen utgör viktiga uttryck.

De övriga tre arbetarbostäderna vid Vallongatan besitter inte lika höga kulturhistoriska värden. De tre husen med tillhörande uthuslängor och jordkällare i den bakomliggande slänten, utgör likväl viktiga beståndsdelar i helhetsmiljön och harmonierar genom sina placeringar med den struktur som renodlades på Adelswärds tid vid 1800-talets mitt. Husens miljöskapande värde är dock något begränsat, genom deras avvikande exteriöra utförande samt sina placeringar, och i första hand kopplat till att definiera gaturummet utmed Vallongatan. Det Nedre Knäppet är till delar placerat intill Brukstorgets öppna yta och bidrar delvis till att skapa den öppna torgytans rumslighet. Husen har till följd av sina placeringar och arkitektoniska utföranden inte lika tydliga samband med den övriga bebyggelsen kring Brukstorget som många av de andra byggnaderna har. Husen utgör de enda byggnaderna vid Brukstorget som inte har putsade fasader och som heller aldrig haft det. Byggnaderna ger därmed inte uttryck för det värde som i riksintressebeskrivningen är knutet till miljön enhetliga arkitektoniska utformning enligt tjustempirens ideal som präglar stora delar av den övriga bruksmiljön. Husen har även genomgått omfattande ombyggnader, där ursprungskaraktärerna delvis gått förlorade. Huset Staten har dock hög ålder och har tolkats som en av de äldsta byggnaderna kring Brukstorget, vilket utgör ett förstärkande värdekriterium.

Oavsett utförande eller ålder, besitter dock samtliga arbetarbostäder vid Brukstorget viktiga social- och samhällshistoriska värden. Husen och de tillhörande uthusen samt källarna bidrar med en förståelse för bruksmiljön och berättar om de levnadsvillkor som gällde för arbetarna inom det traditionella brukssamhället. Staten har till skillnad från de övriga arbetarbostäderna vid Vallongatan historiskt haft en tydligare koppling till herrgården och till brukets jordbruk.

Den föreslagna rivningens påverkan på kulturmiljön

Arbetsbostäderna Staten, Övre Knäppet och Nedre Knäppet föreslås att rivas, se kommunens förslag/rekommendationer nedan.

Den föreslagna rivningen skulle påverka helhetsmiljön och medföra en ytterligare utarmning av miljöns kulturhistoriska värden. Tidigare utförda rivningar, av kolladan 1970 och gamla kommunhuset 2007, har redan lämnat stora hålrum i den värdefulla kulturmiljön och påverkat torgets struktur samt förståelsen av bruksmiljön. En så omfattande rivning som nu föreslås, där tre närliggande byggnader försvinner, skulle ur ett planmässigt perspektiv medföra att symmetrin och balansen i miljön påverkades, och att den värdefulla planstrukturen i miljön skulle bli än mer otydlig. Eftersom Övre stenhuset och församlingshemmet utmed Vallongatan avses att bevaras, skulle dock påverkan på den känsliga miljön vid den öppna torgytan vara begränsad.

Då de tre aktuella husen saknar den enhetliga arkitektur som särskilt lyfts fram som ett av de värden som motiverat Brukstorget som del av riksintresset, d.v.s. vitputsade fasader i empiristil, skulle den enhetliga arkitektoniska utformningen i området inte nämnvärt påverkas av de föreslagna rivningarna.

Till varje komplett bruksmiljö hör bruksherrgård, arbetarbostäder, industri- och jordbruksbyggnader i nära relation till varandra. Arbetarbostäderna vid Brukstorget uttrycker genom utformning, funktion och läge en central aspekt av det patriarkaliska brukssystemet, nämligen det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan brukspatronen och hans arbetare (med familjer). En rivning av de tre husen skulle medföra att en betydande del av arbetarbostäderna vid Brukstorget försvann, vilket skulle innebära att förståelsen för bruksmiljön och brukssystemet skulle försvagas som helhet. De kulturvärden som är knutna till de enskilda byggnaderna, såsom de social- och samhällshistoriska värdena, skulle samtidigt gå förlorade.

”Påtaglig skada” är ett ingrepp som innebär att ett område förlorar de värden som motiverat dess utpekande. Det är upp till Länsstyrelsen att bedöma huruvida den riksintressanta kulturmiljön tål det planerade ingreppet eller ej samt att avgöra i vilken omfattning den föreslagna rivningen skulle påverka de värden som motiverat utpekandet av miljön som ett riksintresse.

Kommunens ställningstagande angående påverkan på riksintresset

- Föreslagen rivning av Nedre Knäppet och Övre Knäppet samt Staten innebär en skada på riksintresset, men kommunen tolkar inte skadan som *påtaglig*. Det är dock upp till Länsstyrelsen att bedöma huruvida den riksintressanta kulturmiljön tål det planerade ingreppet eller ej samt att avgöra i vilken omfattning den föreslagna rivningen skulle påverka de värden som motiverat utpekandet av miljön som ett riksintresse. Jämfört med de andra byggnaderna i Tjustempir kring Brukstorget, eller de andra bättre bevarade arbetarbostäderna vid Källarbacken och Skarpens hage så utgör Nedre Knäppet och Övre Knäppet samt Staten inte de inslag, egenskaper och karaktärsdrag som är centrala för förståelsen och upplevelsen av den riksintressanta kulturmiljön. Bruksmiljön kommer även efter de föreslagna rivningarna att kunna återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet. Därför tolkar kommunen att skadan inte blir påtaglig på de kulturhistoriska värdena som utgör grunden för riksintresset. Det innebär att rivningarna av Nedre Knäppet och Övre Knäppet samt Staten kan genomföras utan att riksintresset träder in som stoppbestämmelse mot åtgärden. Det innebär också att arbetet kan fortgå med de kompensationsåtgärder som föreslås nedan.

Förmildrande åtgärder/kompensationsåtgärder för ingreppet

Att fullt ut kompensera för de kulturhistoriska värden som går förlorade vid en rivning av de tre arbetarbostäderna är omöjligt. De äkthetsvärden och de socialhistoriska- och samhällshistoriska värden som är knutna till de enskilda byggnaderna går aldrig att återskapa. De konsekvenser som rivningen skulle medföra för helhetsmiljöns planstruktur och de miljöskapande värden som skulle gå förlorade, bör dock kunna mildras genom olika åtgärder.

För att bibehålla kännedomen om husens existens, förstå de försvunna byggnadernas rumsliga samband och underlätta förståelsen av kulturmiljön bör stensocklarna bevaras till de byggnader som föreslås rivning. På så vis kan man som besökare i miljön även fortsättningsvis förstå att det har funnits ytterligare byggnader i miljön och även kunna utläsa strukturen tydligare. Att upprätta detaljplaner för särskilt värdefulla bebyggelsemiljöer där miljöns värden preciseras och skyddas genom utökad lovplikt, är något som betonas i Huvuddokumentet av Västerviks kommuns översiktsplan (ÖP 2025). Se nedan under förslag/rekommendationer för fler förmildrande åtgärder och kompensationsåtgärder.

Förslag/rekommendationer

- Utan dröjsmål vidta åtgärder för att säkra upp Övre Stenhuset från fortsatt förfall. *Initiativtagare: Övre Stenhusets ägare.*
- Övre Stenhuset bevaras och rustas upp. *Initiativtagare: Övre Stenhusets ägare.*
- Framtida användning av Övre Stenhuset undersöks. *Initiativtagare: Övre Stenhusets ägare.*
- Byggnaderna Nedre Knäppet och Övre Knäppet samt Staten rivs. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- För att mildra den påverkan som rivningen kommer att medföra för miljöns kulturvärden och samtidigt förebygga ytterligare utarmning av kulturmiljön, ska en detaljplan utarbetas för området. Detaljplanen bör dels syfta till att reglera byggrätterna på de platser där hus avses att rivas och dels till att säkerställa ett långsiktigt bevarande av de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna inom bruksmiljön genom att förse dessa med erforderliga skydds- och varsamhetsbestämmelser. Genom att skapa tydligt reglerade byggrätter på de platser där byggnader avses att rivas, möjliggörs ett återskapande av de

miljöskapande värden som går förlorade genom föreslagen åtgärd. I detaljplanen bör placering, volym och exteriört utförande vara tydligt reglerat. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten. Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*

- I samband med upprättandet av detaljplanen bör även en övergripande plan för områdets framtida användning och gestaltning avseende park- och gatuområde, bebyggelse och tomma tomtplatser att utarbetas. En sådan övergripande vision bör ske med utgångspunkt i områdets historia och de kulturhistoriska värden som miljön besitter. Arbetet bör ske i samverkan med Länsstyrelsen och med berörda fastighetsägare, såsom Överums Bruk AB, Överums församling och ägarna till Överums Herrgård, men även med lokala intresseorganisationer såsom Hembygdsföreningen i Överum. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten.*
- Inför rivningen bör de aktuella byggnaderna noggrant dokumenteras genom uppmättningsritningar och fotografering. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten.*
- Det vore positivt om de uthuslängor och jordkällare som återfinns i slänten bakom arbetarbostäderna kunde bevaras och rustas upp. Dessa byggnader skulle ytterligare bidra till förståelsen av miljön. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten.*
- Brukstorget föreslås även förses med flera kulturhistoriska skyltar som belyser brukets historia och helhetsmiljö, bland annat vid de byggnader som föreslås att rivas. Förutom att beskriva och förklara den fysiska bruksmiljön, dess ännu kvarvarande byggnadsbestånd och de byggnader som försvunnit, vore det ur kulturhistorisk synpunkt värdefullt om skyltarna även innehöll information om levnadsvillkoren inom brukssamhället. För att ytterligare levandegöra miljön och framhäva de rivna bebyggelsemiljöerna, vore det värdefullt att utarbeta ett material som genom berättelser och bilder lyfte fram de människor som varit bosatta i arbetarbostäderna och som kunde tydliggöra livet i en bruksmiljö under sent 1800-tal. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten och Kulturenheten.*
- En rivning av de tre arbetarbostäderna vid Vallongatan skulle dessutom göra det desto mer angeläget att slå vakt om användningen och förvaltningen av de äldre arbetarbostäderna vid Källarbacken och i Skarpens hage. Det är angeläget att även dessa områden på sikt förses med detaljplaner som kan säkerställa ett långsiktigt bevarande av de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna genom att förse dem med skydds- och varsamhetsbestämmelser. Dessa två områden, samt deras funktionella och rumsliga koppling till Brukstorget, kan med fördel även beaktas i den användnings- och gestaltungsplan som föreslagits ovan. *Initiativtagare: Sambällsbyggnadsenheten.*

Kommunens kulturminnesvårdsprogram, respektive kulturmiljöprogram

Förutsättningar

Kommunens har ett kulturminnesvårdsprogram från 1986, där det finns kartor, beskrivningar och värderingar av utpekade områden med kulturhistoriskt värde. Det görs nu om etappvis för att bli kommunens nya kulturmiljöprogram. En förstudie för nytt kulturmiljöprogram har tagits fram med en områdesbeskrivning för Överum som exempelmiljö. Områdesbeskrivningen av Överum har gjorts av Kalmar Läns museum på uppdrag av Västerviks kommun. Den pekar ut huvudområde, kärnområde, kulturhistorisk byggnad samt äldre vägsträckningar i Överum. Huvudområdet bidrar till förståelsen till kärnområdena genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. Kärnområden är områden med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt. Utanför kärnområdena pekas ett urval av särskilt värdefulla kulturhistoriska byggnader ut.

Alla byggnader omfattas av varsamhetskravet i plan- och bygglagen (PBL 8 kap 17 §). Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Förslag/rekommendationer

- Utpekade kärnområden, respektive kulturhistoriskt värdefulla byggnader bör betraktas som kulturhistoriskt särskilt värdefulla enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). De utpekade kärnområdena är Bruksmiljön och Överums gamla järnvägsstation, Piazzan samt Brukshagen, se figur 5 för områdenas geografiska utbredning. De får förändras, men inte förvanskas. Vid lovgivning och planläggning bör antikvariska hänsyn tas. Avsevärda förändringar inom kärnområdet bör bedömas utifrån ett antikvariskt kunskapsunderlag som specificerar vilka kulturhistoriska värden som bör

beaktas. Fastighetsägare för utpekade kulturhistoriska byggnader bör informeras om detta och vad det innebär. *Initiativtagare och bevakare: Samhällsbyggnadsenheten, Miljö- och byggnadskontoret och Kulturenheten.*

- Det är önskvärt att planbestämmelser upprättas för kärnområdena. I dessa bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnadernas yttre, samt för åtgärder avseende ekonomibygnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i detaljplaner eller områdesbestämmelser skyddas genom varsamhets- eller skyddsbestämmelser. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Gamla vägar inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och miljö- och byggnadskontoret.*
- Huvudområdets öppna landskap har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Landskapsvårdande åtgärder (åkerbruk, betesdrift, skötsel av landskapselement) bör i främsta hand koncentreras till områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapsobjekt, som stenmurar och rösen. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och miljö- och byggnadskontoret.*
- För att ge ytterligare skydd åt byggnaderna kring Brukstorget bör det utredas om den byggnadsminnesförklaring som idag omfattar herrgården eventuellt kan utökas. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Samtliga byggnader eller bebyggelseområden som markerats på ovanstående karta.
- Äldre vägdragningar (Dalbovägen, Bruksgatan, Svensbackevägen, Norralidsvägen, Vallongatan och Uknavägen samt Västra Edsvägen).
- Bruksmiljön med det centralt belägna Brukstorget som förstärker sambandet med kringliggande produktionsbyggnader, gamla arbetarbostäder, herrgård och kyrka, övervägande utformade enligt "Tjustempirens" ideal.
- Överums herrgård med tillhörande park.
- Arbetarbostäder från tidigt 1800-tal väster om brukstorget samt den enhetliga arbetarbebyggelsen i Skarpens hage med rödmålade 1½ plans hus.
- Den offentliga karaktären i Överums centrum, som utmärks av handelshus utmed landsvägen och den speciella Piazzan med sina affärshus samt av det tidigare kommunhus som flankerar torget.
- Den sammanhållna miljön kring Överums gamla järnvägsstation.
- Bruksortens småskaliga bostadsbebyggelse från olika tidsepoker, väl terränganpassade och vanligtvis 1½ till 2½ våningar höga.

Förståelse av samhällets framväxt

Förutsättningar

Överum kan betraktas som ett landskapsavsnitt. Utgångspunkten är bruket och bruksmiljön utmed Bruksgatan och Vallongatan. Utifrån området vid bruket har sedan Överum vuxit fram, från 1600-talet och fram till idag. Under de knappa 40 år som Överum var egen kommun (1931-1970) byggdes nästan 350 egnahemsvillor. Utmärkande för bebyggelsen, som präglas framför allt av villor, är att den tvingats anpassa sig till den kraftigt kuperade terrängen kring Överumsån. De flesta egnahemsbyggnader är byggda i en våning men inslag av två våningar och mindre parhus förekommer. Egnahemsbebyggelsen är dominerande, men även fristående villor/småhus och flerbostadshus från andra tidsepoker förekommer. På 1950-talet byggdes Piazzan; det centrala torget där kommunhus, affärer och annan samhällsservice samlades. Det finns i hela Överum flera anlagda parkytor med planteringar samt sparad naturmark.

Förslag/rekommendationer

- De kulturhistoriska värdena och sambanden ska inte förvanskas eller försvinna. Det ska vara lätt att förstå vilka delar av Överum som vuxit fram när och det typiska för varje tidsålder ska vara synligt att utläsa. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*
- Bebyggelsen i Överum härstammar från olika tidsepoker. Vid bygglov är det viktigt att varje tidsepok behandlas varsamt och att karaktären för varje hus lyfts fram. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*

Arbetsbebyggelsen

Något väster om själva bruket och utanför den iögonfallande bebyggelsen kring brukstorget, ligger en rad med äldre arbetarbostäder. De kallas för Rosendal, Gråbo och Källarbyggningen och är uppförda av timmer med rödstruken panel.

I Skarpens hage norr om bruket finns ytterligare arbetarbostäder i form av åtta bostadshus uppförda under tidigt 1800-tal. Denna bebyggelse är väl enhetlig och ligger samlad utmed en gata. Dessa hus har en gemensam karaktär i form av enplanshus med inredd vindsvåning under sadeltak med rött tegel och en takkupa mot gatan. Fasadbeklädnad är rödstruken locklistpanel med vita kantbräder och foder.

Fornlämningar

Förutsättningar

Alla lämningar som är tillkomna före 1850 och som är varaktigt övergivna och av äldre tiders bruk är räknas som fornlämning. Fornlämningar skyddas av 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). De får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det så kallade fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde. I Överum finns flera fornlämningar och en fyndplats (yxa) registrerade. Två av lämningarna ligger på ett bergskrön i det naturområde som ligger mellan riksväg 35 och Överums bruk. De dateras till stenålder/bronsålder och bronsålder/järnålder. Söder om Överum, vid skidbacken finns en fornborg med bevarade vallar.

Förslag/rekommendationer

- Fornlämningar bör lyftas fram och tillgängliggöras för allmänheten om det bedöms som lämpligt, samtidigt som skyddandet av dem tillgodoses. *Initiativtagare: Kulturenheten.*

Byggnadsminne - Överums herrgård

Byggnadsminnen och kyrkliga byggnadsminnen skyddas av 3 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Överums herrgård är byggnadsminne, vilket inkluderar huvudbyggnadens och flyglarnas interiörer och exteriörer samt omgivande markområde.

Överums herrgård är en central byggnad i bruksmiljön. Den byggdes ursprungligen omkring 1770 men fick sin rikt utformade putsarkitektur vid en ombyggnad kring 1850. För herrgårdens ombyggnad svarade arkitekten Axel Nyström som var Tjustempirens store stilbildare.

Kyrkligt kulturminne

I torgets mitt byggdes 1872 Överums kyrka av slaggsten. Kyrkan är kyrkligt kulturminne och skyddas av 4 kap. kulturmiljölagen (1988:950) och innefattar kyrkobyggnaden, kyrkotomten samt kyrkogården som ligger en bit bort. Kyrkan ersatte en tidigare kyrka i form av en liten byggnad som då flyttades till sin nuvarande plats snett söder om kyrkan och har sedan fungerat som församlingshem. Den nuvarande kyrkan blev 1930 huvudkyrka i den då nybildade Överums församling.

Övrig kulturhistorisk lämning

Den före detta prästgården, bruksmiljön, bruksmuseet, hembygdsmuseet och en väghållningssten är registrerade som övrig kulturhistorisk lämning hos Riksantikvarieämbetet. Detta betyder att de vid registreringstillfället inte utgjort fast fornlämning, men ändå har bedömts ha ett antikvariskt värde.

Överums bruksmuseum

Till de äldsta bevarade industribyggnaderna inom bruket hör den gamla hammarsmedjan vid Överumsån, öster om järnvägen, som idag inrymmer Överums bruksmuseum. I närheten finns även den tidigare trädgårdsmästar- och förmansbostaden Pavelund som sedan 1963 fungerar som hembygdsgård.

Bruksmuseet drivs av ideella krafter genom Överums hembygdsförening. Museet visar Överums bruks historia och produktion, men lika viktig är Överums historia som bruksort och vad det har betytt för människorna i bygden. Överums bruksmuseum är ett kunskapsnav i Överums brukshistoria och är en stor tillgång ur lokalhistoriskt perspektiv. Museet är välkött och är ett trevligt besöksmål i en fantastisk miljö. Museet och bruksmiljön har stor potential ur besöksnäringssynpunkt.

Areella näringar

Till areella näringar räknas de näringar som använder biologiska och naturgeografiska resurser för sin verksamhet som exempelvis odling av grödor och spannmål, betesdjurhållning, skogsbruk och vattenbruk.

Förutsättningar

Den största areella näringen runt Överum där man sedan länge tillverkat plogar är inte åkerbruk, som man kanske kunde tro. Visserligen har man förr i tiden odlat jorden där det numera är beteshagar, mellan samhället och sjön Ryven. Idag används beteshagarna mest till hästverksamheten. Av tradition har skogsbruk varit den viktigaste areella näringen runt Överum för att förse Överums bruk med träkol för järnframställningen. Idag är skogsbruk i princip den enda areella näringen inom FÖP-området. Holmen AB är en stor skogsägare runt Överum. Sedan våren 2014 har en dialog förts mellan engagerade samhällsmedborgare i Överum och Holmen AB för att värna om den tätortsnära skogens värden. Västerviks kommun äger och sköter det mesta av den allra närmsta tätortsnära skogen.

Förslag/rekommendationer

- Det tätortsnära skogsbruket, där kommunen är markägare, bör ske på ett sådant sätt att det inte resulterar i en försämring för det tätortsnära friluftslivet, miljön, eller eventuella fornlämningar. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten. Bevakare: Västervik Miljö & Energi AB.*

Naturmiljö

En rik variation av biotoper och en sammanhängande grönstruktur som underlättar spridningen av organismer mellan olika lokaler ger goda förutsättningar för bevarande av den biologiska mångfalden. Bevarandet av den biologiska mångfalden kan främjas genom att i den fysiska planeringen skydda värdefulla biotoper och lokaler där fynd av hotade arter har konstaterats.

Allmänt om Överums natur

Förutsättningar

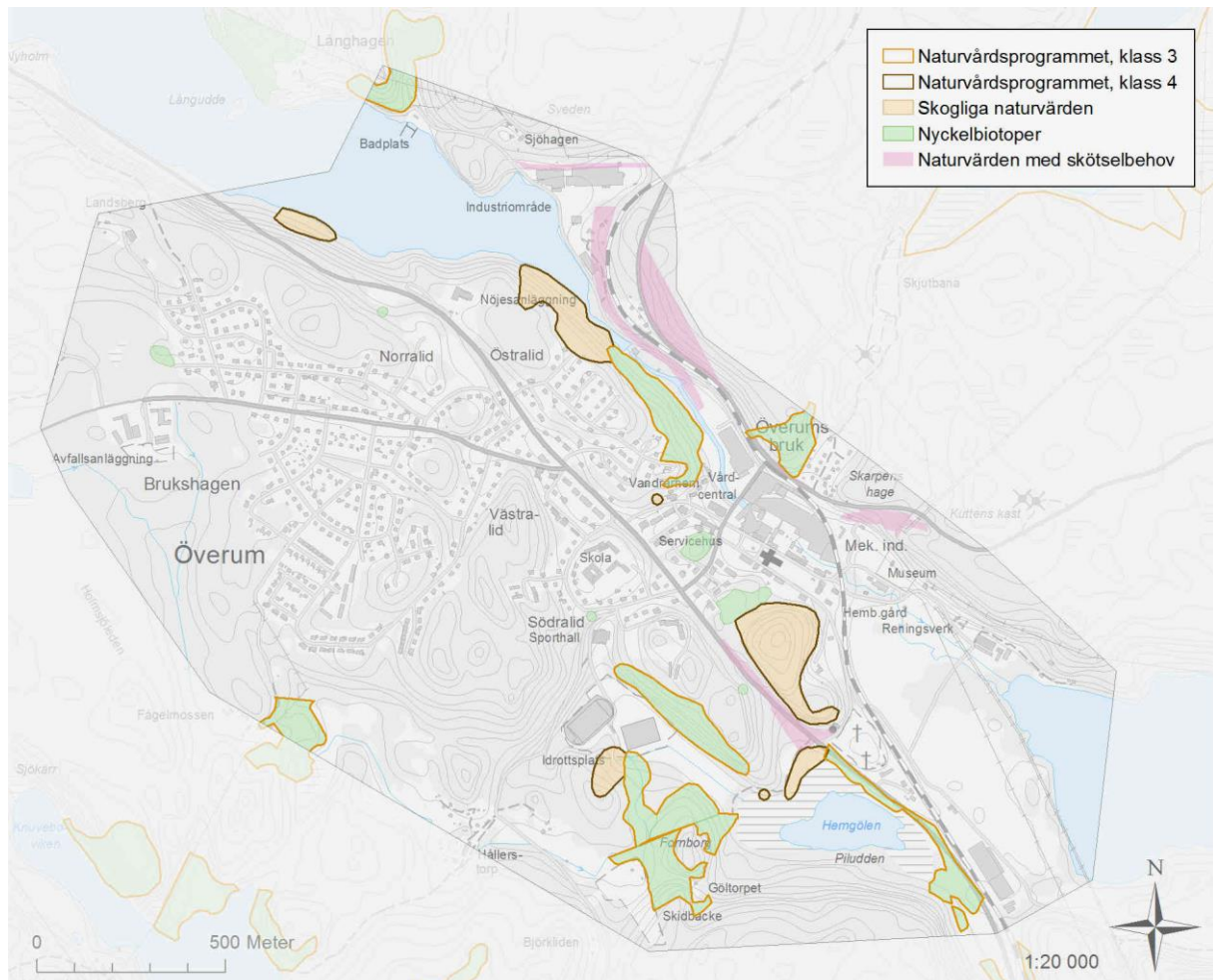
I Överum finns tre tydliga naturtyper; vattnet, lövskogen och barrskogen.

Precis som mycket av samhället präglas naturen i Överum av topografin. Det finns stora höjdskillnader med branta, skogiga sluttningar. I de äldre delarna av samhället kring ån, vid bruket och västerut mot riksväg 35 och kyrkogården dominerar lövskogen. Här finns främst grova ekar och hassel. Längs riksväg 35 mellan kyrkogården och samhället finns ett av kommunens större bestånd av bokskog. I princip samtliga höjder och branter med ekskog hyser höga naturvärden och har klassats som nyckelbiotoper av Skogsstyrelsen.

I de nyare delarna av Överum mot norr och väster får eken stå tillbaka för den klassiskt småländska barrskogen. Uppe på höjderna består naturen av hållmarker med mycket berg i dagen och senvuxna, krokiga tallar. Varefter man rör sig ner för sluttningarna blir jordlagret tjockare, träden blir högre och rakare samt inslaget av gran blir större.

I Överum finns också en spännande insektsfauna. I soliga vägbankar och liknande kan man se många dagfjärilar flyga sommartid, bland annat kan man ofta se de vackra bastardssvärmarna. I lövskogarna kan man, med lite tur, få se sällsynta skalbaggar som exempelvis ekoxen som trivs i den typen av miljöer. Ekoxen flyger under några veckor på sommaren och kan ofta ses vid skador på ekar där saven tränger fram. Det finns också klar potential för förekomst av mer exklusiva arter som exempelvis läderbagge även

om den inte är känd från området idag. I området kring Överum förekommer fjärilen kronärtsblävinge på några platser.

Figur 8. Nyckelbiotoper, respektive skogliga naturvärden överensstämmer över lag med naturvårdsklass tre respektive fyra. Ju lägre siffra klassningen i naturvårdsprogrammet desto högre värde på naturvärdena.

Nyckelbiotoper

En nyckelbiotop är ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, den historiska och fysiska miljön har mycket höga naturvärden. Där finns eller kan förväntas finnas rödlistade arter. Skogar som utgör nyckelbiotoper har egenskaper som gör att de har en nyckelroll för skogens missgynnade och hotade djur och växter. Nyckelbiotoper är viktiga för att bevara den biologiska mångfalden. Begreppet nyckelbiotop är i sig inget rättsverkande skydd. Inom FÖP-området finns ett tiotal nyckelbiotoper med olika värden.

Lövskogsmiljöerna i Överum är, nästan utan undantag, klassade som nyckelbiotoper eller skogliga naturvärden av skogsstyrelsen. Skogliga naturvärden är områden som har höga naturvärden men som ännu inte når upp till nyckelbiotop.

Kommunens naturvårdsprogram, klass 3 och 4

Västerviks Kommun har tagit fram ett eget naturvårdsprogram där de områden som har särskilt höga värden för naturvård och rörligt friluftsliv, biologi och geologi pekas ut och värderas efter fyra olika klasser. Inom planområdet finns det ytor som omfattas av klass 3 – Högt naturvärde (kommunalt intresse),

men även ytor som omfattas av klass 4 – Övrigt naturvärde (lokalt intresse). De ytor som omfattas av klass 3 i naturvårdsprogrammet sammanfaller över lag med befintliga nyckelbiotoper.

Lövskog

De lövskogsmiljöer som finns i Överum bedöms både hålla höga naturvärden och höga värden för Överumsborna. I ekmiljöerna har man hittat en mängd arter som visar både på lång trädkontinuitet och höga naturvärden, bland annat finns flera observationer arter som ekticka, lunglav, rosa skärelav och kandelabersvamp. Det finns också fågelarter som gynnas av lövskog med hålrika träd och död ved, bland dessa märks framförallt göktyta och mindre hackspett.

Barrskog

En karaktärsart för den här hållmarksskogen är talticka vilket är en vedlevande svamp som uteslutande förekommer på levande tallar som är äldre än 100 år. Dessa träd förekommer nästan bara i hållmarks- miljöer i vår kommun eftersom den normala åldern för slutavverkning i skogsbruket är omkring 80 år. Ur rekreationssynpunkt har den här typen av skogar ungefär samma kvaliteter som lövskogarna, träden står glest och de upplevs ofta som ljusa och tilltalande. Många gånger är den här typen av skogar mer svårtillgängliga än lövskogarna eftersom de ligger högst upp på bergen, med utsiktsmöjligheter.

När man rör sig i den här miljön kan man få se arter som blåmossa som bildar ljusgröna, sammetslena kuddar på marken. På en del solbelysta stammar kan man ibland se gulfärgade stora områden i barken, dessa kan bero på att kåda tränger fram där den sällsynta skalbaggen reliktböck gnagat sig in eller ut ur trädet. Hållmarksskogarna är också typiska häckningsplatser för fåglar som nattsjärra.

Förslag/rekommendationer

- I områden med höga naturvärden såsom i nyckelbiotoper bör exploatering undvikas. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*
- Utpökade naturvärden med skötselbehov ska skötas. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Fritid, rekreation, turism och kulturliv

Det rörliga friluftslivet omfattas av många aktiviteter i vår natur, bland annat: promenader, vandringar efter leder, bär- och svampplockning, fiske, jakt, kanot, vandring, cykling, bad, skidåkning, skridskoåkning, fågelskådning, klättring och bouldering, segling och ridning. Mycket av turismen runt Överum berör just naturupplevelser. De fasta idrottsanläggningarna är en viktig del för fysisk aktivitet i skolan och för ett aktivt föreningsliv. Möjligheter till motion i alla former främjar en god folkhälsa.

Förutsättningar

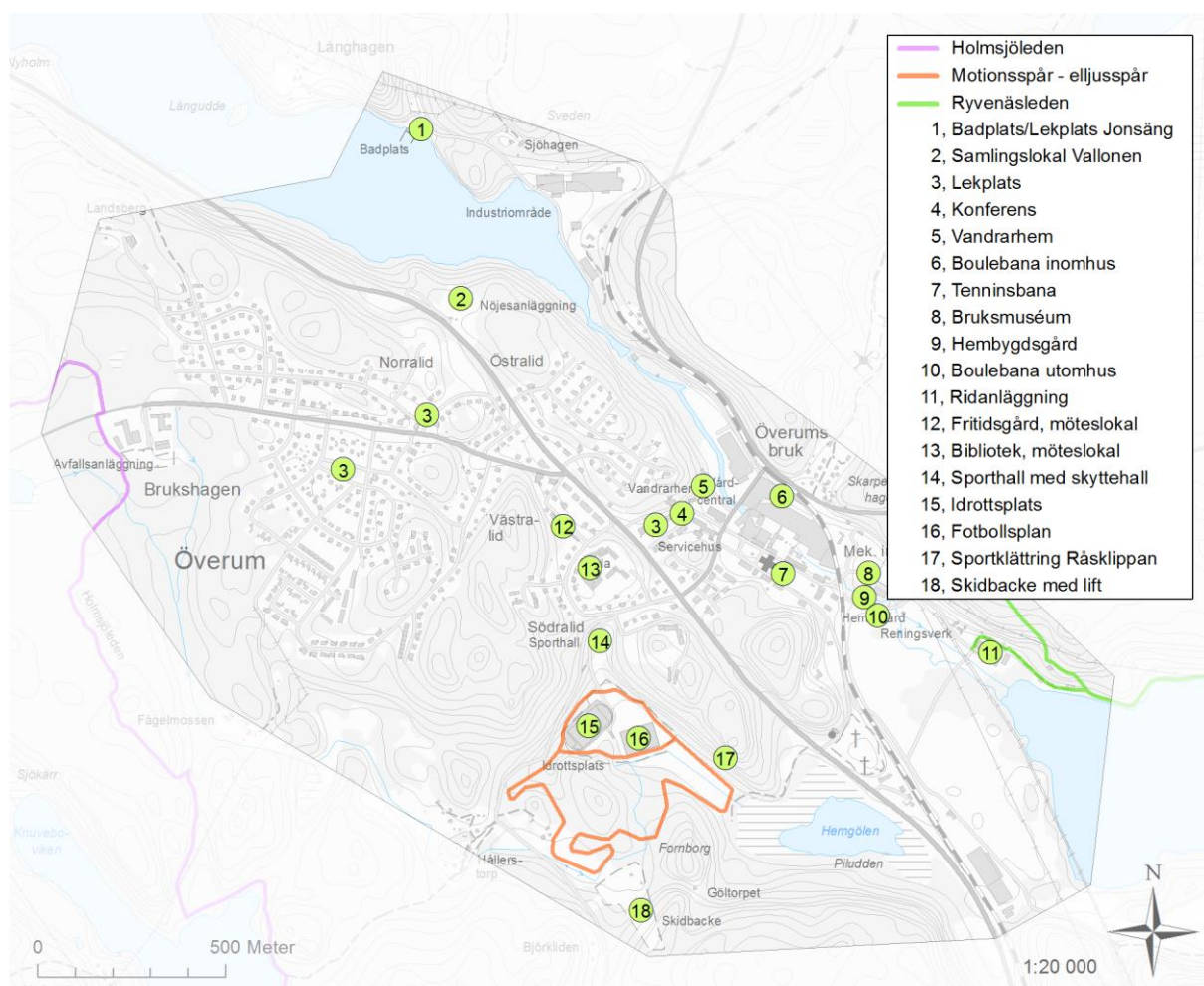
Överum har ett stort utbud av både kommunala, föreningsdrivna och privata anläggningar, se kartorna. Vissa anläggningar ligger innanför FÖP-området, medan andra ligger på relativt nära avstånd från Överum.

Många av de uppstyrdade aktiviteterna ligger i närheten av idrottsplatsen. Råsklippan har högklassiga leder för såväl nya som erfarna klättrare. Här hålls även kurser för nybörjare. Skidbacken har en blå nedfart på 250 meter och en fallhöjd på 47 meter. Till det finns även knutet en servering och skidskola förekommer också. I Överum finns en handfull kommunala lekplatser. Önskemål har under senare tid funnits att kunna förverkliga ett utegym i anslutning till idrottsplatsen och motionsspåret.

I Överum finns flera lokaler och platser där boende och besökare kan mötas och delta i olika kulturaktiviteter och i ortens kulturliv. Biblioteket i Överum, Överums fritidsgård, och Bruksmuseet är sådana exempel. I Vallonen hålls bland annat danstillställningar. Kulturföreningarna är en viktig del i föreningslivet och ett aktivt kulturliv är en del i att främja god folkhälsa. Ett rikt kulturliv

är en tillväxtfaktor och av stor betydelse för att en ort ska vara attraktiv ur inflyttnings- och etableringsperspektiv. För att ge goda förutsättningar för att de som bor och vistas i Överum ska ha tillgång till ett varierat kulturliv utifrån perspektivet för, med och av, liksom mötesplatser, är det viktigt att det finns lokaler och anläggningar som ger möjlighet till detta. De lokaler som finns bör behållas och utvecklas.

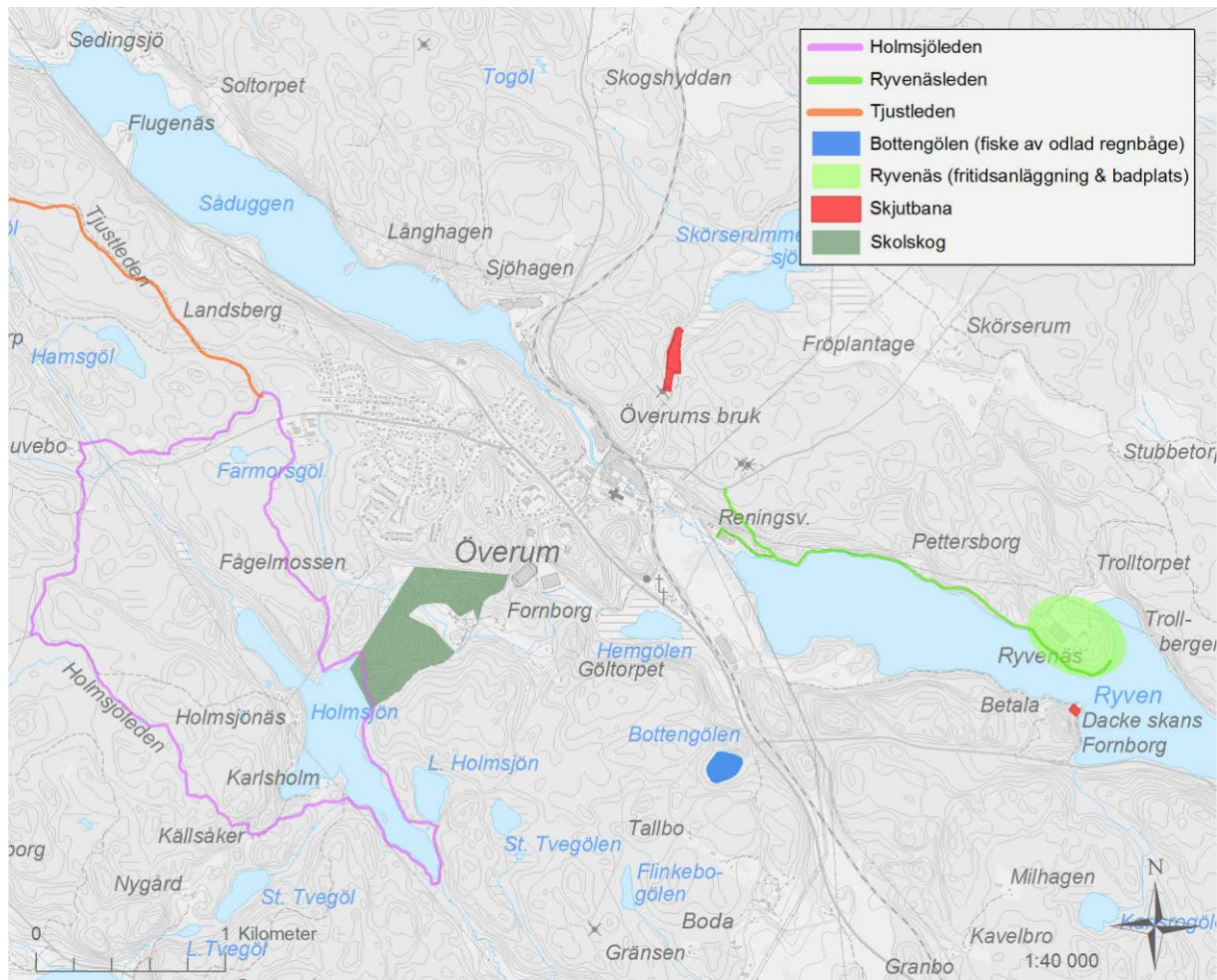
Figur 9. I Överum finns ett rikt föreningsliv, vilket inte minst avspeglar sig i antalet anläggningar för fritidsaktiviteter.

Även utanför FÖP-området, men ändå nära samhället finns en rad möjligheter till aktiviteter. Exempelvis möjligheter till fiske av odlad regnbåge i Bottengölen vid köp av fiskekort, liksom möjligheter till jakt och skytte på skjutbana. Runt Holmsjön går en vandringsled på 10 kilometer. Leden passerar igenom FÖP-området vid avfallsanläggningen. Vid Holmsjön ligger en skolskog som skapats i utbildnings syfte. Till Ryvenäs går en vandringsled. I Ryvenäs har fritidsgården sommarverksamhet och här finns även en icke-kommunal badplats. Inom en tjugominuters bilresa finns även Risebo, ett friluftsområde med sportfiske-sjöar, jaktmarker, bär- och svamplockning, stugor och camping. Inom bekvämt avstånd runt Överum nås en mängd sportklätterställen och boulderingställen med högklassiga klätterleder.

Förslag/Rekommendationer

- För att ge boende, besökare och arbetande i Överum goda förutsättningar för fritidsaktiviteter och rekreation är det positivt om nuvarande anläggningar och naturområden bevaras, sköts, används och utvecklas, samtidigt som nya ytor och funktioner tillförs. För att passa så många människor som möjligt behöver därför utomhusmiljöerna och anläggningarna ha varierad karaktär och funktion.
Initiativtagare och bevakare: Samhällsbyggnadsenheten.
- För att ge goda förutsättningar för att de som bor och vistas i Överum ska ha tillgång till ett varierat kulturliv utifrån perspektivet för, med och av, liksom mötesplatser, är det viktigt att det finns lokaler och anläggningar som ger möjlighet till detta. De lokaler som finns i Västerviks kommuns regi, eller

som kommunen på annat sätt stödjer bör behållas och utvecklas. *Initiativtagare: Barn- och utbildningskontoret, Samhällsbyggnadsenheten och Kulturenheten.*

Figur 10. Runt Överum finns en mängd möjligheter till fritidsaktiviteter. Till skolskogen har länge funnits en överenskommelse mellan markägaren Holmen Skog AB och Överumsskolan att inom vissa ramar använda skogen i undervisningsändamål.

Grön- och blåstruktur

Grönstruktur definieras av Boverket som ett grönt nätverk med vegetationsklädda ytor. De blå strukturerna utgörs av de öppna vattenytorna i landskapet. Båda är viktiga såväl för människans välbefinnande och upplevelser som för utveckling av naturens rikedom av djur och växter. Närheten till grönområden är särskilt viktig för att människor ska använda områdena dagligen. Avståndet bör enligt Boverket vara högst 300 meter från bostäder, skolor och förskolor.

Boverket framhåller att grönområden av god kvalitet med olika storlek och funktion skall vara lättillgängliga genom att de kan nås till fots, med cykel eller med kollektivtrafik. Där barriärer finns ska tillgängligheten förbättras genom att tillskapa passager och länkar. Gång- och cykelvägar ska vara utformade så att det inte finns onödiga hinder för personer med begränsad rörelseförmåga. I planering och utveckling är det viktigt att skapa miljöer som är tillgängliga och trygga för alla kommunens innevånare oavsett funktionsnedsättning. Planeringen bör utgå från att sammanhängande gröna stråk behålls och stärks så att det finns passager mellan bebyggelse som länkar ihop grönområdena. Detta för att dels främja spridning av den biologiska mångfalden samt dels främja en promenad- och cykelvänlig miljö där det är möjligt. Strandområden i anslutning till bebyggelse skall vara tillgängliga för allmänheten. Strandlinjen i bebyggda områden görs tillgänglig för allmänheten genom sammanhängande gång- och cykelstråk där det är möjligt. Den tätortsnära naturen ska uppvisa en rik variation av naturtyper och biotoper som utgör livsmiljö för en mångfald av arter.

strimark som är inhägnad, samt banvallar runt järnväg omfattas inte. Inom tätbebyggt område har storleken på ingående områden begränsats till sammanhängande ytor större än 0,1 ha med undantag för smalare gröna stråk med cykelvägar eller längs vattendrag och sjöar, eftersom dessa områden har särskilt högt värde för rörlighet och rekreation.

I Överum finns gott om utblickar. Dels uppe på höjderna, men även över sjöarna och över betesmarkerna.

Bristanalys

Tillgången på grönområden är mycket god i Överum. Alla Överumsbor har ett grönområde som är minst 0,3 ha eller en tillgänglig strandlinje inom 200 meter från bostaden. Parker och kvartersskogar präglade av tätortens småskalighet. Dessutom har många villor och bakgårdar en rik växtlighet med träd och blommor. För övrigt är Överum helt omgivet av skogs- och sjölandskap. Alla innevånare i Överum har högst 1 km till ett grönområde på 15 ha. Såväl Kustpilen mellan Linköping och Västervik samt Riksväg 35 passerar tvärs genom samhället vilket ger vissa barriäreffekter men det påverkar inte invånarnas närhet till grönområden.

Förslag/rekommendationer

- Alla Överumsbor ska även i fortsättningen kunna nå ett grönområde av god kvalitet på minst 0,3 ha, alternativt en allmäntillgänglig strandlinje inom 200 meter från bostaden eller skolan. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och miljö- och byggnadskontoret.*
- Skötseln av bevarandevärda grönområden grön- och blåstråk, allmänna grönytor, parker samt tätortsnära skogsmark ska utformas med hänsyn till rekreativsmöjligheter, naturvård och kulturmiljövård. Områden som är klassade som skoglig nyckelbiotop eller skogsområde med naturvärde enligt Skogsstyrelsen är särskilt skyddsvärda. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Utsiktsplatserna bör tas till vara och utvecklas. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

Vattenmiljö

Den delen av Loftaån som flyter genom samhället Överum; mellan Såduggen och Ryven kallas för Överumsån. Naturen kring ån består av lövskog med al och sälg närmast ån och hassel och ek längre upp i slänten mot samhället. Överumsån är hårt reglerad i den övre delen av sträckningen varför åfåran är bred och flödet relativt stilla. Från Såduggen ner till bruket rinner ån i en ravinliknande fåra med svämplan på båda sidor. Slänterna är beväxna med lövträd och naturen kring ån är skuggig och fuktig. Genom bruksområdet är ån kanaliserad i en delvis underjordisk betongkanal fram till en fördämning ungefär vid järnvägsbron. Efter bruket byter ån åter skepnad till ett mer klassiskt strömmande vattendrag med hög strömningshastighet och mestadels grovt sediment på botten. Åns nedersta del mot sjön Ryven är lugn, vattnet flyter i en bredare fåra genom ett flackt landskap med beteshagar på båda sidor. Här dominerar sälg och al kring ån. Ån har tidigare varit uppdelad i två fåror där den norra varit uträdd. Den delen är numera delvis igenfylld och avstängd från resten av ån. Den egentliga fåran, den södra, rinner med ett meandrande lopp och längs ån finns gott om skuggande lövträd och miljön bedöms vara viktig både för lekande fisk och fåglar.

Projekt Loftaån

2015 påbörjades den första delen av projekt Loftaån. Projektet har till huvudsyfte att förbättra vattenkvaliteten och minska belastningen av övergödande ämnen till Östersjön. Arbetet sker i samverkan med fastighetsägare, verksamheter och länsstyrelsen. Projektet kommer i ett senare skede utreda möjligheten att ta bort vandringshindren och om det går att bygga faunapassager förbi dem. Utredningen bör även studera vilken påverkan eventuella åtgärder för fiskvandring skulle få på nivån i sjösystemet uppströms samt vattenföringen i Loftaån nedströms.

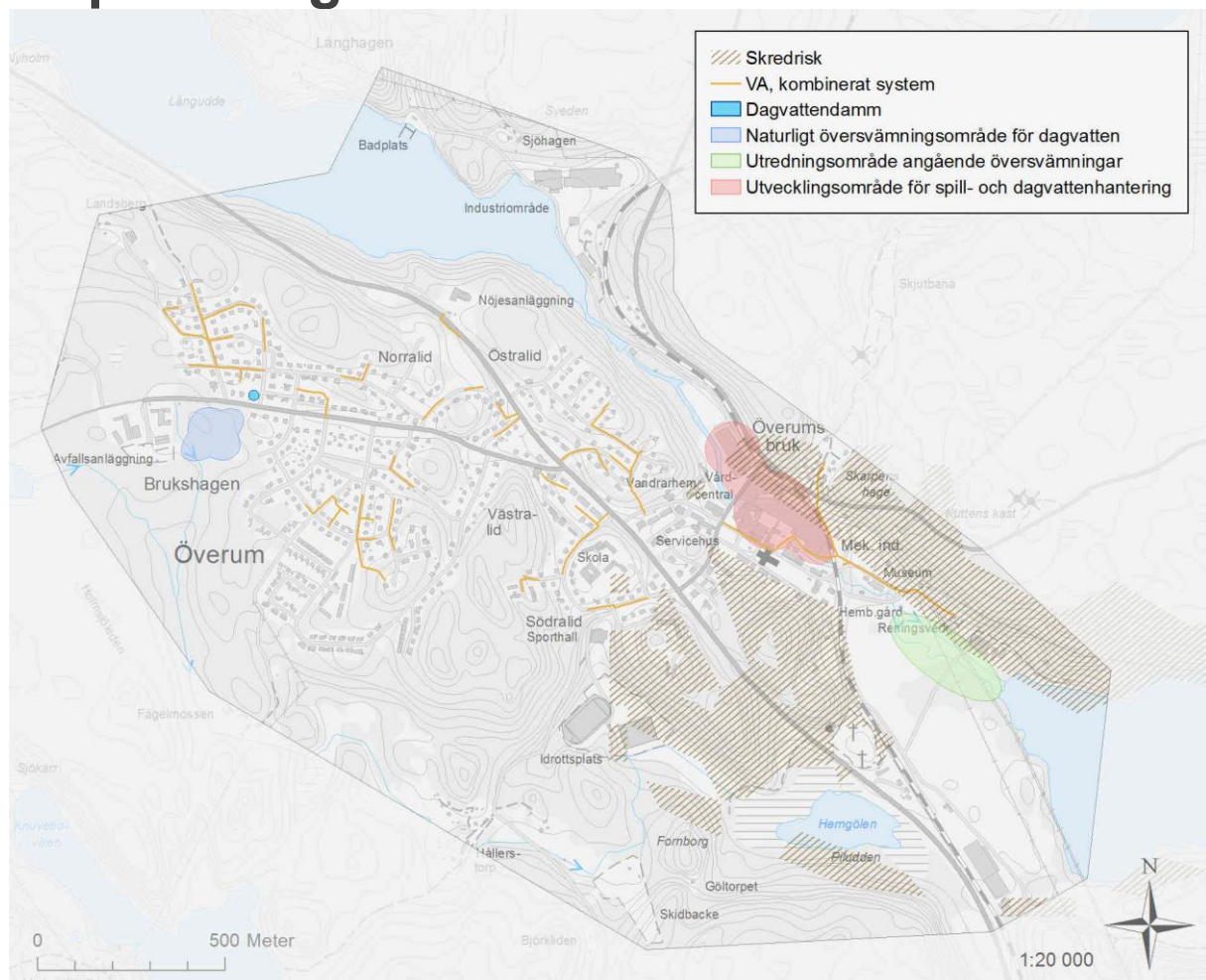
Vandringshinder för fisk i Överumsån

I både Såduggen och Ryven bedrivs sportfiske och kräftfiske. I Loftaåns nedre delar vid utloppet vid Gudingingen påträffades i samband med provfiske (2013) havsöring, lake, abborre, mört, gädda, signalkräfta och tjockskalig målarmussla. Tidigare har flodpärlmussla konstaterats. Havsöringen ställer höga krav på miljön

och är beroende av strömmande vatten för sin fortplantning och uppväxt. Vattendraget ska vara grunt och lagom strömmande så att vattnet hålls syrerikt och klart. Grus i rätt storlek är också viktigt för öringens lek. Där gräver öringhonan ner sin rom efter att den befruktats med mjölke från en eller flera hanar. Efter några år vandrar de flesta småöringarna ut i havet där tillgången på föda är bättre. När öringen blivit köns mogen efter ytterligare ett par år återvänder den på hösten till vattendraget för att leka, oftast till samma plats där den själv kläcktes.

Trots att Överumsån inte är längre än cirka 1,5 kilometer finns här flera permanenta vandringshinder för fisk som innebär att havsöringen inte kan ta sig vidare upp i systemet. Dessa hinder utgörs av en damm under järnvägsbron sydost om bruket, ett troligt hinder i kulverteringen under bruket samt en damm vid en gammal sädeskvarn nordväst om bruket.

Anpassningar till ett förändrat klimat

Figur 12. Skredriskkarteringen är gjord för hela Kalmar län. Den grova indelningen av terrängens lutning ger sannolikt en överrepresentation av skredrisken. I norra delen av länet och därigenom Överum finns endast skredrisk klass 3 av 3, vilket endast är jordartsrelaterat. Det kan finnas mindre riskområden som inte kunnat identifieras i underlaget. (Källa: Klimatanalys Kalmar län, projekt nr: 12801379.) Karteringen över kombinerat VA-system är en uppskattning som troligen stämmer uppskattningsvis till 90 % med verkligheten. Den naturliga avsvåmningsytan för dagvatten avsåts för att kunna tillåtas att kunna bli översvåmnad vid kraftiga regn, eller snösmältning. Utredningsområdet för översvåmnning avsåts för att kunna belysa översvåmningsproblematiken.

Jordens klimat håller på att förändras. Det är en av vår tids största globala utmaningar. Några av effekterna märks redan i dag. Glaciärerna är på tillbakagång, havsnivåerna stiger och vädret har blivit allt mer nyckfullt. Kunskap om tidigare klimatvariationer och förändringar visar att klimatet är ett komplext och känsligt system. Det finns naturliga variationer som omväxlande gett upphov till istider och värmeperioder under jordens långa utveckling. Men den förändring som pågår nu ligger bortom de naturliga variationerna. Världens ledande forskare är säkra på att det är våra utsläpp av växthusgaser som är huvud-

orsaken till klimatförändringarna. Men även om vi redan idag skulle minska utsläppen av växthusgaser till nära noll, kommer det att ta lång tid innan minskningen ger resultat. Därför räcker det inte att bara minska utsläppen. Vi måste även anpassa samhället till klimatförändringarna och bygga ett samhälle som står robust inför klimatförändringarna. Det handlar både om att hindra och att lindra.

I Kalmar län/Västerviks kommun befaras att

- Det blir betydligt varmare. Årsmedeltemperaturen höjs med ca 2 grader på 30 års sikt och med 4 grader på 100 års sikt. Fler och längre värmeböljor samt färre dagar med is och snö.
- Det blir blötare och torrare.
- Årsmedelnederbörden ökar med 5-10 % på 30 års sikt och med 10-15 % på 100 års sikt. Nederbördsökningen sker främst vintertid, upp till 60 % mer än idag. Sommartid ses en markant minskning, med 40 % mot idag.
- Höjd havsnivå.
- Medelvattenståndet väntas stiga med cirka en meter på 100 års sikt. Tillfälliga toppar, så kallat högsta högvatten, kan bli 2 meter över medelvattenstånd.
- Förändrade flöden i vattendrag.
- Årsmedelflödena minskar med ca 10-25 % på 30 års sikt och med ytterligare 10 % på 100 års sikt. Under inledningen av året väntas högre flöden än idag.
- Risken för ras och skred samt erosion ökar.

Förutsättningar

I Loftaån som rinner igenom Överum är det framför allt riskerna för höga flöden vid kraftiga regn som bör uppmärksammas eftersom det kan leda till exempelvis översvämningar av källare och teknisk infrastruktur. För perioden 2011 – 2040 befaras ökade flöden i början och slutet på året och minskade flöden under vår, sommar och inledningen på hösten (september) jämfört med tidigare. Denna förändring i årsdynamiken förstärks huvudsakligen till slutet på seklet. De ökade vinterflödena kan förklaras av en ökad vinternederbörd, men minskade snömängder till följd av högre temperatur. En följd av den minskade snömagasineringsen är att snösmältningen som orsakar dagens vårflod minskar, eller uteblir. Detta är ett befintligt problem som riskerar att förvärras av ett förändrat klimat. En del av dagvattenledningarna i Överum kopplade till ledningsnätet för spillvatten, vilket gör att belastningen på reningsverket ökar vid kraftiga skyfall, något som inte är önskvärt. Dessutom finns det en risk att dagvattnet rinner bakvägen till avloppen och att det blir källaröversvämningar via golvavlopp vid extrem nederbörd.

Förändrade nederbördsmönster kan även leda till ökade risker för ras och skred. Den geologiska risken för ras och skred har klassats utifrån jordart, lutning och närhet till vatten. I Överum finns flera områden som utpekats ha förhöjd risk för ras och skred. Det beror på en kombination av kuperad terräng och förekomst av instabila lerjordar. Ökad nederbörd, förändrade grundvattennivåer och fluktuerande vattennivåer påverkar jordens stabilitet negativt och ökar risken för skred på grund av förändrat portryck och mothållande krafter. En gemensam nämnare är att både skred och ras kan inträffa utan förvarning. I branta slänter av exempelvis morän eller lera och silt uppstår skred när jorden är vattenmättad. Skredsriskområdet vid industrin innebär en risk även föroreningsmässigt. Nyexploatering, med grävning, schaktning med mera, ändrar de mark- och vattenanknutna förutsättningarna och kan också därmed utgöra en riskfaktor för utlösande av ras och skred. Den ökade nederbörden och riskerna för ras och skred kan ge problem med bortspolning av vägar och vägbankar och ge skador på broar och bebyggelse. Detta innebär att det i samband med exploatering krävs ytterligare geotekniska undersökningar i de områden som pekats ut som riskområden i länsstyrelsens studie.

VME har en nivåmätare i sjön Ryven.

Området kring Överumsåns utlopp i sjön Ryven drabbas av översvämningar vid höga flöden, inte minst vid snösmältning. De ytor som översvämmats har varit beteshagar, väg, vägbro och del av befintlig hästverksamhet (paddock). Överumsån regleras av Överums Bruk AB vid utflödet från Såduggen, vid

den gamla sädeskvärnen. Utloppet från Ryven är oreglerat.

Förslag/rekommendationer

- Undvik nybyggnation i områden som utpekats som ras- och skredriskområden, enligt exempelvis länsstyrelsens kartering gällande ras och skred. Om nybyggnation blir aktuell i områden med ras- och skredrisk ska grundliga geotekniska undersökningar göras. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*
- Utredningsområde angående översvämningar föreslås kring Överumsån i beteshagarna, innan ån når sjön Ryven. Utredningen bör ske inom projekt Loftaån. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Utredda förekomst av förorenad mark i delar av bruksområdet där det också är skredrisk. *Initiativtagare: Miljö- och byggnadskontoret.*
- Se Strategi för klimatanpassning, tematiskt tillägg till översiktsplanen.

Dagvatten

Dagvatten är tillfälligt förekommande, avrinnande vatten på ytan av mark, tak eller konstruktion, exempelvis regnvatten, smältvatten och framträngande grundvatten. Dagvatten som filtreras långsamt i marken och tas upp av träd och grönska genomgår en reningsprocess. När det endast finns hårdgjorda asfaltytor går metaller och näringsämnen snabbt och orenat direkt ut i sjöar och vattendrag.

Tillskottsvatten är ett samlingsbegrepp för det vatten, som utöver spillvattnet avleds i ledningen som är avsedd för spillvatten. Tillskottsvatten kan vara dagvatten, dräneringsvatten från omgivande mark och husgrunder, inläckande vatten från åar, sjöar och hav. Om det finns mycket tillskottsvatten leder det till hög belastning på avloppsreningsverk och pumpstationer samt ökad risk för källaröversvämningar.

Spillvatten är förorenat vatten från bad, disk, tvätt och toalett.

Ibland är ledningssystemet utformat så att dag- och dräneringsvatten ska avledas i samma ledning som spillvattnet. Detta sker i så kallade kombinerade ledningar. Det var vanligt att det byggdes så förr och idag försöker vi komplettera med en ledning för dagvatten. När dräneringsvatten från husgrunder avleds till ledningen för spillvatten kan det resultera i stora volymer tillskottsvatten, sett under lång tid. Detsamma gäller för otäta ledningar och brunnar som ligger nära åar och hav.

Kombinerade avloppssystem innebär att spillvatten och dagvatten avleds i samma ledning. När dagvattnet avleds i kombinerad avloppsledning blir belastningen på reningsverket större samt att risken för källaröversvämningar ökar. Det är därför bra att genomföra åtgärder så att dagvattnet inte leds i samma ledning som spillvattnet.

Förutsättningar

Cirka 56 % av Överums avloppssystem är kombinerat, men i vissa områden finns separerade ledningar med skilda spillvatten- respektive dagvattenledningar. Åtgärder görs i området vid Överums Bruk för att minska belastningen av dagvatten till spillvattnet. Prioritering av omställning till separata ledningar görs i enlighet med VME AB:s (Västervik Miljö & Energi AB:s) långsiktiga planer med syfte att minska driftskostnader och miljöbelastning.

Cirka 65 % av dagvattnet från det utbyggda dagvattensystemet har utlopp i Överumsån. Vatten från Överumsån hamnar i sjön Ryven som även är recipient (mottagare) för renat avloppsvatten.

Förslag/Rekommendationer

- Naturligt översvämningssområde för dagvatten föreslås vid Brukshagen söder om Dalhemsvägen mitt emot befintlig dagvattendamm. *Initiativtagare: Västervik Miljö & Energi AB.*
- Utredningsområde för spill- dagvattenhantering föreslås kring Överumsån i Bruksområdet. *Initiativtagare: Västervik Miljö & Energi AB.*
- Lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) ska ske enligt kommunens dagvattenpolicy. *Initiativtagare: Samhällsbyggnadsenheten.*

- En prioritering ska genomföras inför omställningen till separata ledningsnät. Bruksområdet bör prioriteras allra högst. Syftet är att minska den totala belastningen av föroreningar och näringsämnen och tillskapa långsiktigt hållbar VA-lösning. *Initiativtagare: Västervik Miljö & Energi AB.*
- All planering ska ske utifrån ett avrinningsperspektiv. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*

VA

VA är en förkortning av vatten och avlopp. Vi dricker samma vatten som dinosaurierna drack, och det vatten vi använder idag är ett lån från kommande generationer. Rent vatten är livsavgörande för naturen och människans viktigaste livsmedel.

Förutsättningar

Större delen av Överum ingår i verksamhetsområdet för allmänt vatten och avlopp. Överum får sitt dricksvatten via en grundvattentäkt i närheten av sjön Ryven, varför råvattnet kan påverkas av ytvattnet. Vid låga nivåer i sjön Ryven kan vattentäkten påverkas av relik havsvatten. I den regionala vattenförsörjningsplanen för Kalmar län är skyddsområdet för vattentäkten bedömd till medelstort behov av revidering.

Belastningen på avloppsreningsverket, som ligger nära sjön Ryven är ca 50 % av vad det är dimensionerat för. Vattenreningsverket utnyttjar cirka 42 % av kapaciteten vid normal drift.

Förslag/Rekommendationer

- Ytterligare industri och bostäder ska etableras inom verksamhetsområdet för allmänt VA eller i nära anslutning. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret samt Samhällsbyggnadsenheten, Västervik Miljö & Energi AB.*
- Skyddsområdet för vattentäkten i Överum har inget omedelbart behov av revidering, men bör utredas vidare. VME har för avsikt att i budgeten fram till 2019 avsätta medel för att utreda behovet av att uppdatera vattenskyddsområdet. *Initiativtagare: Västervik Miljö & Energi AB.*

Miljöskydd och säkerhet

Miljökvalitetsnormerna (MKN)

I miljöbalken finns ett antal miljökvalitetsnormer som anger lägsta godtagbara miljökvalitet. MKN är ett juridiskt bindande styrmedel. Hittills har det fastställts MKN för:

- olika parametrar i vattenförekomster (SFS 2004:660)
- olika föroreningar i utomhusluften (förordning 2001:554)
- olika kemiska föreningar i fisk- och musselvatten (SFS 2001:554) (berör inte Västerviks kommun)
- omgivningsbuller (SFS 2004:675) (berör inte Västerviks kommun)

Miljökvalitetsnormen för omgivningsbuller är en slags målsättningsnorm. I förordningen skriver regeringen att det ska eftersträvas att omgivningsbuller inte medför skadliga effekter på människors hälsa. För kommuner med mer än 100 000 invånare omfattar miljökvalitetsnormen omgivningsbuller från alla vägar, järnvägar, flygplatser och tillståndspliktiga hamnar. Små och medelstora kommuner omfattas av bullernormen i de områden som störs av buller från större vägar (över 3 miljoner fordon/år) större järnvägar (30 000 tåg/år) samt större civila flygplatser (över 50 000 flygrörelser/år). Västerviks kommun uppfyller inte de här kriterierna och berörs inte av mkn buller. Således inte Överum heller.

Det enda fiskvatten som ska skyddas enligt förordningen om mkn för fisk- och musselvatten i Kalmar län är Emåns mynning, och då med tanke på att det är ett laxfiskevatten. Musselvattnen finns främst på Västkusten och inte i Västerviks kommun. Således berörs inte Överum heller av mkn fisk- och musselvatten.

Miljökvalitetsnormen (MKN) för luft

I Sverige finns en så kallad miljökvalitetsnorm (mkn) som reglerar vilken kvalitet utomhusluften som omger oss ska hålla. Normen är till stora delar tvingande och kommunen är ansvarig både för att följa upp och åtgärda ifall man inte klarar att hålla den reglerade luftkvaliteten.

Förutsättningar

I Kalmar län har samtliga kommuner tillsammans med länsstyrelsen och de största luftförorenande industrierna gått ihop i Kalmar läns luftvårdsförbund för att samordna mätningar och uppföljning av de ämnen som regleras av normen. Mätningarna har pågått under flera år och trenden är tydlig; luftkvaliteten i Västerviks kommun är bra, trenden visar på bättre och bättre värden från år till år.

De ämnen som regleras av normen är partiklar (damm och sot), bensen, kolmonoxid, ozon, arsenik, kadmium, nickel och bens(a)pyren. I Kalmar län mäts samtliga parametrar med olika intervall, i Västervik mäter kommunen vartannat år partiklar i luft samt vissa år bensen och bens(a)pyren. Nedfallet av tungmetaller, alltså arsenik, kadmium och nickel, analyseras genom insamling av mossa cirka vart femte år.

Som sämst är luften på våren då sanden från vinterns halkbekämpning ligger kvar på gatorna och dammar samtidigt som många fortfarande kör med dubbdäck, vilket i sin tur också river upp damm som försämrar luftkvaliteten. Den ökande andelen dieslbilar är också en faktor som behöver vägas in. För även om moderna dieslbilar är avsevärt bättre än sina föregångare avseende luftföroreningar, så är det fortfarande det smutsigaste bränslet för vägfordon.

Andra faktorer som bidrar till försämrad luftkvalitet är exempelvis vedeldning som framförallt bidrar med partiklar men även bensen, kolmonoxid och bens(a)pyren. Det ska inte heller underskattas att rök från vedeldning ofta uppfattas som störande, eller obehagligt av omgivningen, särskilt om veden inte är ordentligt torr eller man eldar annat än rent trä.

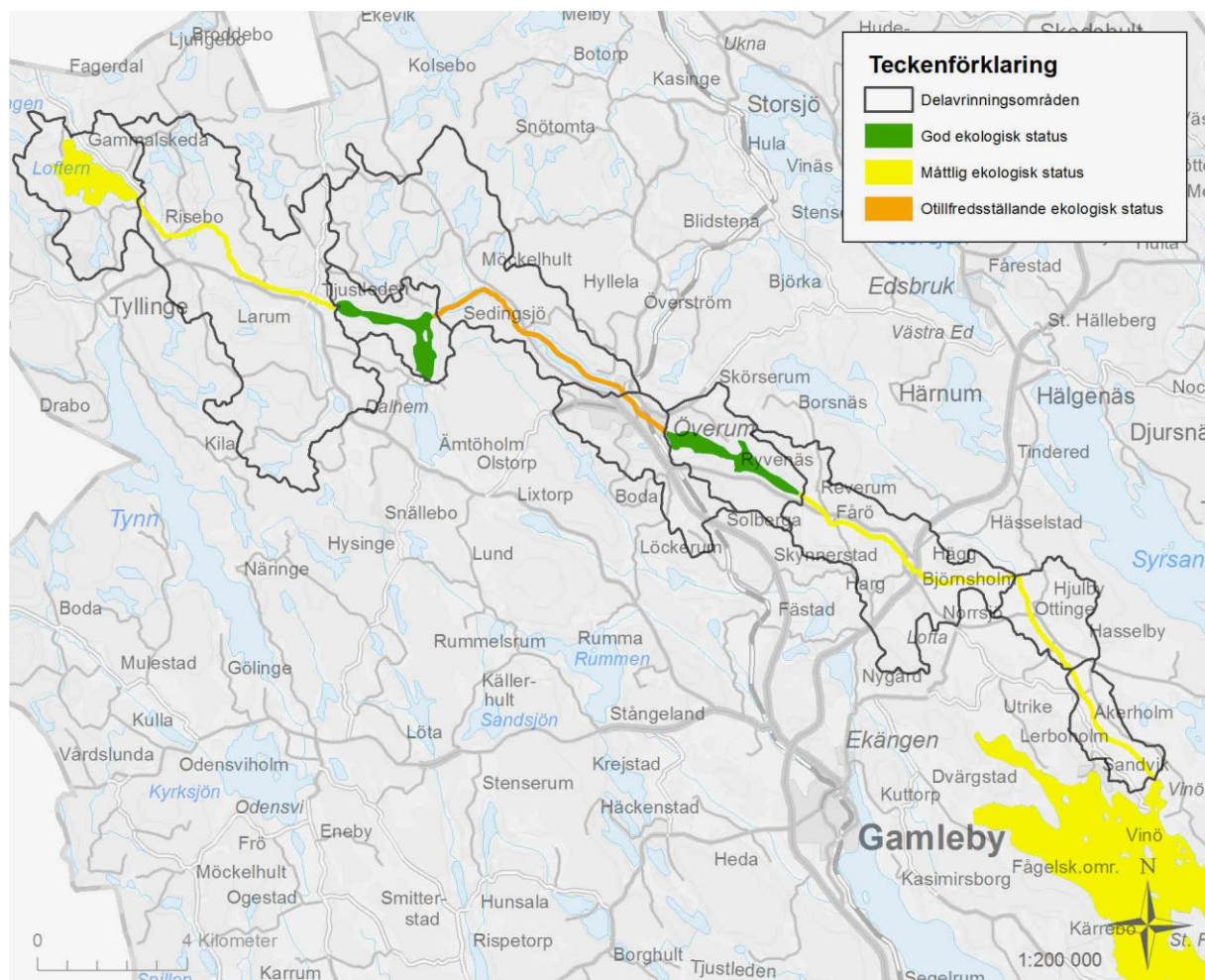
Förslag/rekommendationer

- Förutsättningarna för vedeldning behöver belysas för olika områden. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*

Miljö kvalitetsnormen (MKN) för vatten

Vattendelegationen beslutar om miljö kvalitetsnormerna, som uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt.

Sjön Ryven anses ha en god ekologisk status totalt sett och hög ekologisk status ur ett övergödningsperspektiv, Såduggen är oklassad. Överumsån har otillfredsställande status på grund av att åns sträckning påverkats av bebyggelse och att det finns vandringshinder för fisk. Det förekommer markföroreningar där ån går genom bruksområdet, se avsnitt Markföroreningar. Eftersom dricksvatten tas ur en grundvattentäkt i nära anslutning till sjön Ryven bör extra hänsyn tas.

Figur 15. Den ekologiska statusen på vattendragen i Loftåns avrinningsområde. Delavrinningsområdena inom Loftåns avrinningsområde är utmärkta som svarta pusselbitar. Observera att Såduggen är oklassad. Det gula vattendraget, längst nere till höger, vid kompassrosen är Guding, alltså det skyddade havsområde som Loftåån rinner ut i.

Dialog med den privata ägaren och verksamhetsutövaren är nödvändig för att förhindra utsläpp av föroreningar, förbättra statusen på vattnet samt för att lyfta området som en resurs för samhället. I Miljö- och byggnadskontorets miljötillsyn är det viktigt att lyfta dagvatten och markföroreningsfrågan i bruksområdet.

Västerviks kommun arbetar förebyggande med att förbättra vattenkvaliteten i Loftaån (som Såduggen, Överumsån och Ryven är en del av). 2015 påbörjas den första delen av projekt Loftaån. Projektet har till huvudsyfte att förbättra vattenkvaliteten och minska belastningen av övergödande ämnen till Östersjön. Arbetet sker i samverkan med fastighetsägare, verksamheter och länsstyrelsen.

Radon

Radon är en radioaktiv gas som kan finnas i marken i större eller mindre mängder. Radon i inomhusluften kan komma från marken, byggnadsmaterialet; framförallt blåbetong eller från dricksvattnet. I första hand är det bergbore brunnar som kan ha förhöjda radonhalter i vattnet. Det enda sättet att upptäcka radon är att mäta. Strålsäkerhetsmyndigheten uppskattar att radon i bostäder orsakar 500 lungcancerfall per år i Sverige.

Förutsättningar

Överum ligger inom normalriskområde för radon enligt kartering 1988 utförd av SGU. De södra delarna av samhället ligger nära områden med högrisk. I området längst i sydväst finns bostäder i direkt anslutning till högriskområde.

Förslag/rekommendationer

- Inför utbyggnad av bostadsområden i de södra delarna av samhället ska radonutredning genomföras i detaljplane- respektive bygglovskedet. Det är viktigt att nybyggnation inom riskområde sker på sådant sätt att radonproblem inte uppstår och så att fastställda riktvärden inte överskrids inomhus. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadsenheten.*
- Se översiktsplanens Huvuddokument.

Energi

De flesta tar nog för givet att det finns elektricitet och värme inomhus. Den här energin måste produceras någonstans, antingen på plats, eller transporteras från energikällan. Medvetenheten om de globala klimatförändringarna innebär att trenden går åt att använda mer förnybar energi och göra energianvändningen effektivare. Energi- och klimatarbetet i Västerviks kommun siktar på att vi till år 2030 inte längre har något nettoutsläpp av fossil koldioxid. Kommunens framtida energiförsörjning ska baseras på fossilbränslefria och energieffektiva lösningar och vara säkra och trygga. Kommunen ska gå från fossil energi till förnybar sådan och stimulera till produktion av förnybar energi. Inga fossila bränslen ska användas till uppvärmning och samhällsbetalda resor ska göras med fossilbränslefria fordon.

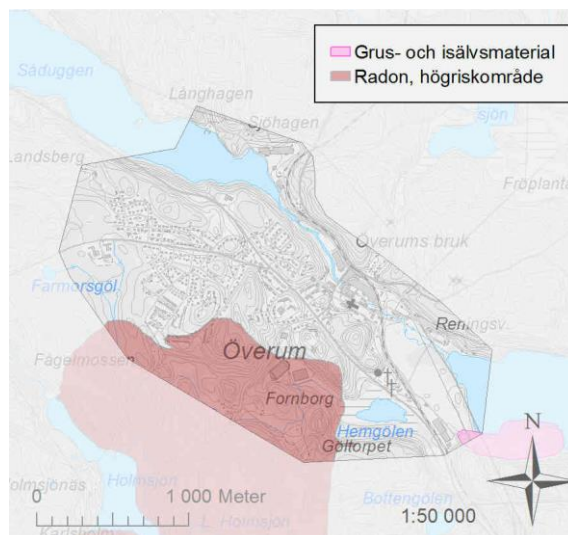
Förutsättningar

Överum har ingen fjärrvärme, vilket gör att uppvärmning av byggnaderna sker genom lokala lösningar. Värmepumpar, pelletspannor och vedeldning dominerar uppvärmningssystemen. Vedeldningen har en negativ inverkan på luftkvaliteten på orten.

Eon har Överum som koncessionsområde.

Förslag/rekommendationer

- Se kommunens Energi och klimatstrategi.

Figur 16. Underlaget till radonkarteringen har inte större precision än 1:50 000 på grund av grova ingångsdata.

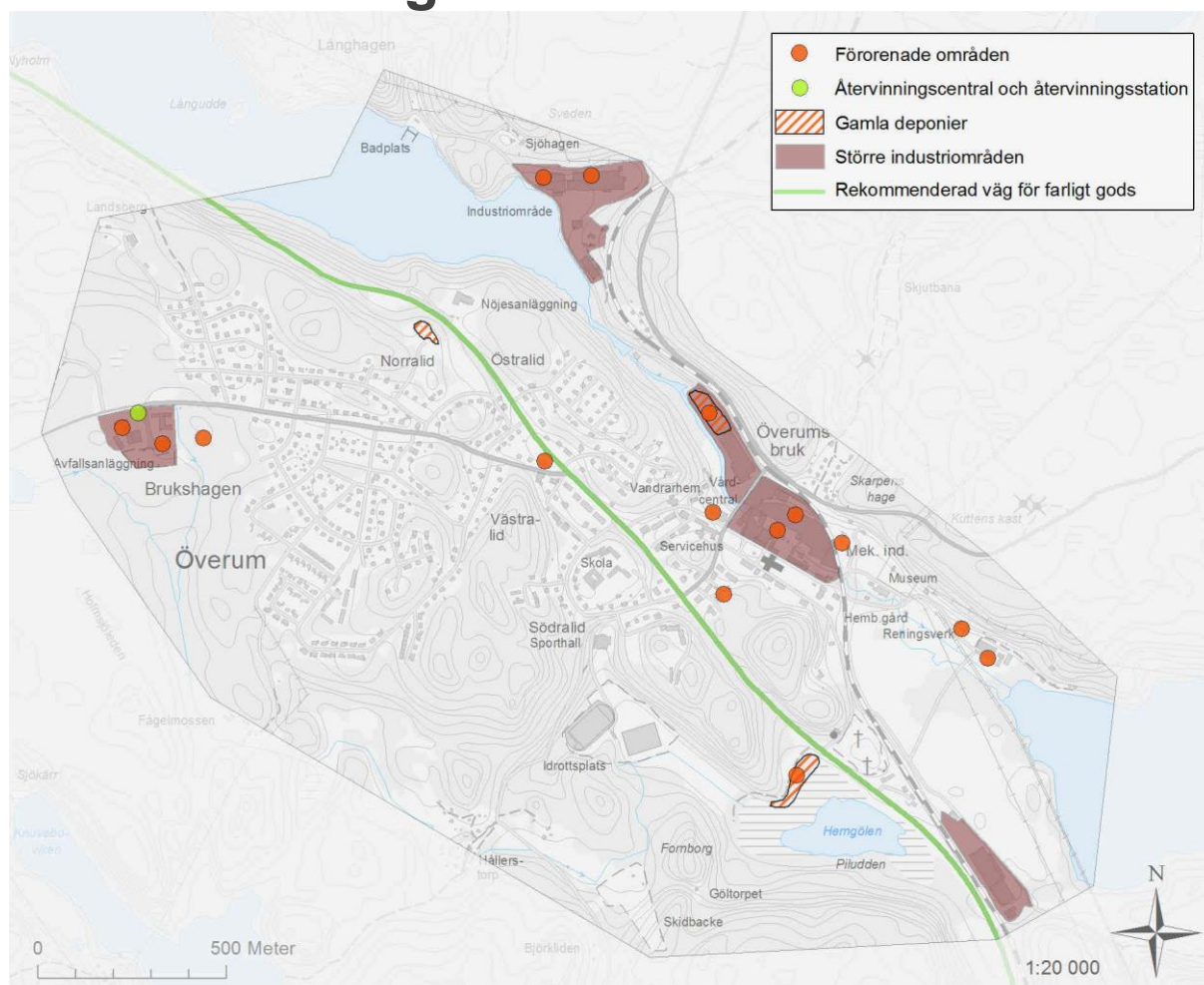
Avfall

Avfall och återvinning har en betydande påverkan på dagens klimat och miljö. Det flesta varor vi köper blir så småningom avfall. Det är nödvändigt att se till att ämnen som kan vara giftiga för människor och miljön inte sprids. En framtida utmaning ligger i att så långt det går, förebygga uppkomsten av onödigt avfall. Vi måste sträva efter högre kvalitet, lägre innehåll av farliga ämnen och ökad livslängd på våra varor. Det avfall som trots allt uppstår ska behandlas så resurseffektivt som möjligt. Helst ska det förberedas för återanvändning, men går inte det ska det materialåtervinnas istället. Om det inte heller är möjligt ska energin i materialet tas tillvara genom exempelvis förbränning. I allra sista hand ska avfallet läggas på deponi. Nedskräpning ska förstås helt undvikas.

Sorterat avfall kan hämtas vid bostadshuset, efter enskilda avtal med Västerviks Miljö- och Energi AB. Överum har en återvinningscentral där alla typer av avfall kan lämnas in som farligt avfall, grovavfall, trädgårdsavfall, vitvaror och elavfall. I Överum finns även en återvinningsstation där det finns behållare för tidningar, förpackningar av papp/kartong, metallförpackningar, förpackningar av hårdplast och glasförpackningar. I dagsläget finns inget behov av utökning, eller flytt av återvinningscentralen och återvinningsstationen.

Se kommunens Renhållningsordning – Avfallsplan samt Lokala föreskrifter för avfallshantering.

Markföroreningar

Figur 17. Det som betecknas som markföroreningar på kartan utgörs mycket av befintliga och nedlagda verksamheter. Vad de gamla deponierna innehåller är olika. I Överum finns en återvinningscentral och en återvinningsstation som ligger på praktiskt taget samma ställe. Riksväg 35 är rekommenderad som farligt godsled.

Gamla industriområden kan vara förgiftade av kemikalier och tungmetaller. Vid ändrad markanvändning kan marken behöva saneras för att det ska gå att bygga där utan risker för miljö och hälsa.

Förutsättningar

De kända förorenade områdena i Överum framgår av kartan. Den långa tiden med metallindustri i samhället har satt sin prägel på de föroreningar som finns bland annat i form av gjutsand, slagg och skrot. Gjutsanden kan vara förorenad av fenol, men även av metaller som bly, järn och koppar. I och omkring Överum finns flera nedlagda deponier både med industriavfall och med hushållsavfall. Inte sällan innehåller deponierna både och.

Vid Såduggens utlopp har det funnits en ångsåg. Där kan man förutsätta att timmer sjölagrats och därmed medfört barklager på sjöbotten som kan innebära syrebrist. Detta kan påverka bärigheten vid eventuella byggnationer i vattnet. Sedimenten kan även innehålla föroreningar.

Förslag/rekommendationer

- Om förorenade områden ska planeras, eller exploateras överhuvudtaget, så är det inte lämpligt för bostadsbebyggelse. För att få den ur samhällsekonomisk synpunkt bästa lösningen bör utgångspunkten vara att anpassa planeringen efter de förutsättningar som finns. Detta innebär att de förorenade områdena i första hand bör planeras för industriändamål, handel eller kontor. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*
- Markföroreningar vid befintlig industri kan behöva hanteras vid en utökning, eller nyetablering. *Bevakare: Miljö- och byggnadskontoret.*
- Ovanpå de gamla deponierna är det inte lämpligt att bygga något utan åtgärder, av miljöskäl. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*

Farligt gods och tung trafik

Farligt gods är ett samlingsbegrepp för ämnen och föremål som har sådana farliga egenskaper att de kan orsaka skador på människor, miljö eller egendom, om de inte hanteras rätt under en transport.

Rakt igenom samhället går Riksväg 35 som ingår i det rekommenderade vägnätet för farligt gods. Det finns ingen förbifart, vilket gör att inga andra vägar finns för farligt gods. I ytterkanten av samhället, intill bruket går Tjustbanan. Idag går inga godståg på Tjustbanan, men eftersom man inte vet vad som kommer att transporteras där i framtiden bör hänsyn till den tas i planeringen, ur risk och sårbarhetssynpunkt. Inom FÖP-området ligger dock delar av Tjustbanan och väg 35 inom ras- och skredriskområde. Länsstyrelsen i Stockholms län har arbetat fram en riktlinje gällande skydds- och säkerhetsavstånd för etableringar kring vägar och järnvägar med tanke på transporter av farligt gods. Den gäller även för Västerviks kommun, då Länsstyrelsen i Kalmar län hänvisar till den. Riktlinjen innebär kortfattat att inom 100 meter från transportled på både väg och järnväg för farligt gods ska risksituationen bedömas vid exploatering.

Buller

Allt för höga värden av omgivningsbuller kan påverka människors hälsa och livskvalité.

Förutsättningar

För närvarande finns inga kända bullerstörningar från industrin. Riksväg 35 genom de centrala delarna av Överum bidrar till buller i en korridor genom Överum. Även Tjustbanan bidrar till buller, men dess placering gör att den bara ligger i närheten av ett fåtal bostäder

Förslag/Rekommendationer

- Extra varsamhet ska av bullerskäl tas vid planering och lov av ny bostadsbebyggelse så att gällande riktvärden för buller inte överskrids. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*

- Naturvårdsveketts riktlinjer för bullernivåer bör eftersträvas. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*
- Se översiktsplanens Huvuddokument.

Djurhållning

Närheten till hästar kan medföra problem i form av allergier, lukt eller andra olägenheter för närboende.

Inom planområdet finns en stallanläggning, Överums Hästsportförening. Öster om järnvägen fram till hembygdsgården och reningsverket finns även cirka 22 hektar betesmarker och rasthagar för hästar och andra betesdjur. Exploatering av bostäder öster om järnvägen kommer att begränsa möjligheten till djurhållning inom området.

Med hänsyn till risk för allergiska reaktioner, oönskad lukt och ohyra bör bostäder inte lokaliseras för nära djurstallar. Skyddsavståndet är beroende av lokala förhållanden som topografi, vindförhållanden och omfattning av djurhållning. Lokalisering och utformning av gödselhantering, ventilation, rasthagar med mera är viktiga frågor som med rätt åtgärder kan ge stora förbättringar. I Västerviks kommun används idag en generell princip att bostadshus inte bör ligga närmare än 200 meter till ett mindre stall och 50-100 meter till betesmark.

Förslag/Rekommendationer

- I vidare detaljplanläggning respektive bygglovshantering ska avstånden till stallanläggningen och häst-hagarna beaktas. Det kan finnas åtgärder som kan minska den negativa påverkan på omgivningen. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*
- Ur säkerhetssynpunkt ska ridvägar och vägar för gång- och cykeltrafik och biltrafik så långt möjligt separeras för att minimera riskerna för skador på såväl människor som hästar. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten.*
- Se även översiktsplanens huvuddokument.

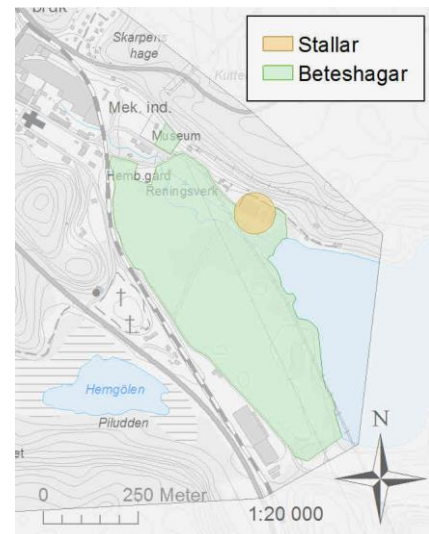
Räddningstjänsten

Räddningstjänsten arbetar med att rädda och skydda människor, egendom eller miljö vid bränder och andra olyckor som trafikolyckor och drunkningspåbud. Men även för att minska riskerna och minska konsekvenserna för olyckor.

Förutsättningar

En risk som finns är att om den enda övergången i Överum över Tjustbanan av någon anledning skulle bli blockerad, vilket har hänt. Då ökas insatstiderna kraftigt till de delar som är belägna norr om tätorten och som betjänas av räddningstjänstens styrka i Överum. Detta kan få allvarliga konsekvenser för liv, miljö och egendom vid brand och olyckor där.

För att matcha riskbilden för Överum så krävs det en räddningsstyrka på orten. Räddningstjänstens avdelning i Överum har på grund av ekonomiska orsaker de senaste 10 åren minskat i numerär från fem till tre personer i tjänst dygnet runt. Dock finns möjlighet att kunna kraftsamla resurser när behov finns. Räddningstjänsten arbetar sedan några år tillbaka med två eller flerstationslarm. Det innebär det att Gamleby's räddningsstyrka på fem man kommer för att förstärka i första hand, därefter Västervik och så vidare. Riksväg 35:s nya sträckning som tidigare gick från Björnsholm, men nu går från Gamleby innebär att förstärkning från räddningsavdelningen i Gamleby nu kan nå Överum 10 minuter snabbare än förut.

Figur 18. Hästverksamheterna är koncentrerade till öster om samhället. Ridvägarna (som inte är utritade på kartan) finns mest norr, öster och söder om samhället.

Förslag/Rekommendationer

- Påtala räddningstjänstaspekten för Trafikverket gällande problematiken kring säkerheten på norra sidan av järnvägen då det bara finns en plankorsning över järnvägen som riskerar blockeras av stillastående tåg. *Initiativtagare: Räddningstjänsten.*

Säkerhet, brand- och explosionsrisk

Industrier innebär risker genom sin användning av farliga kemikalier och framförallt gaser.

Förutsättningar

Bland annat på Överums Bruk och på Svensk Presshårdning finns gasolcisterner för sin produktion. Båda industrierna ligger på visst avstånd från bostäder, men ett läckage av gasol eller en brand i eller intill en cistern skulle kunna få allvarliga följder och i extremfallet leda till en större explosion. Den största risken med gasolen är dock transporterna och lossning av den.

Förslag/Rekommendationer

- För att minska riskerna med gasol och andra farliga ämnen bör inte bostäder och samlingslokaler eller svårutrymda lokaler kunna etableras inom skydds- och säkerhetsavstånd från riskverksamheter. *Bevakare: Samhällsbyggnadsenheten och Miljö- och byggnadskontoret.*

Medverkande

Erik Andersson (planarkitekt och projektledare för FÖP Överum), Annika Boman (verksamhetsområdeschef näringslivsservice), Sofie Brorsson Candia (bygglovhandläggare), Markus Fridell (kart- och mätingenjör), Anders Fröberg (miljöinspektör), Tage Gustafsson (mark- och exploateringsstrateg), Christer Hermansson (miljöhandläggare), Jennifer Jillehed (projekteringsingenjör), Lotti Jilsmo (landsbygdsutvecklare), Kristina Hörnqvist (trafikingenjör), Ingela Karlsson (vikarierande VA-utredare), Lars Kåremyr (kommunekolog), Daniel Niklasson (planarkitekt), Agneta Nord (handläggare mark- och exploatering), Bruno Nilsson (chef för samhällsbyggnadsenheten), Roger Landelius (specialisthandläggare förebyggande), Elisabet Larsson (VA-utredare), Eva Larsson (miljöinspektör), Gun Lindberg (hållbarhetsstrateg), Veronica Olofsson (bebyggelseantikvarie, Kalmar Läns Museum), Filippa Olsson (planarkitekt), Erik Persson (kart- och gisingenjör), Nele Read (administratör på samhällsbyggnadsenheten), Ann-Sofie Pettersson (kulturhandläggare), Christer Sneitz (projekteringsingenjör), Ulla-Britta Stävmark (stadsarkitekt), Dennis Wiström (projektledare havsmiljö Gamlebyviken), Ruben Öberg (affärsområdeschef affärsområde vatten), Roger Örnwall (verksamhetschef – ledningsnät), Anders Östlund (fritids- och hälsostrateg).

Kommunstyrelsens ledamöter har fungerat som styrgrupp under arbetets gång.